

Załącznik nr 2
do Uchwały Nr 2/2017
Prezydium Polskiej Komisji Akredytacyjnej
z dnia 12 stycznia 2017 r.

**RAPORT Z WIZYTACJI
(profil praktyczny)**

**dokonanej w dniach 7-8.06.2018 na kierunku
Ekonomia
prowadzonym
w Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej im. Jana Grodka
w Sanoku**

Warszawa, 2018

Spis treści

1.1. Skład zespołu oceniającego Polskiej Komisji Akredytacyjnej.....	4
1. Ogólna ocena spełnienia kryteriów oceny programowej	6
2. Szczegółowy opis spełnienia kryteriów oceny programowej.....	7
Kryterium 1. Koncepcja kształcenia i jej zgodność z misją oraz strategią uczelni.....	7
Analiza stanu faktycznego i ocena spełnienia kryterium 1	7
Uzasadnienie, z uwzględnieniem mocnych i słabych stron.....	10
Dobre praktyki	10
Zalecenia	10
Kryterium 2. Program kształcenia oraz możliwość osiągnięcia zakładanych efektów kształcenia	11
Analiza stanu faktycznego i ocena spełnienia kryterium 2.....	11
Uzasadnienie, z uwzględnieniem mocnych i słabych stron.....	23
Dobre praktyki	24
Zalecenia	24
Kryterium 3. Skuteczność wewnętrznego systemu zapewnienia jakości kształcenia	24
Analiza stanu faktycznego i ocena spełnienia kryterium 3	24
Kryterium 4. Kadra prowadząca proces kształcenia	33
Analiza stanu faktycznego i ocena spełnienia kryterium 4.....	33
Uzasadnienie, z uwzględnieniem mocnych i słabych stron.....	37
Dobre praktyki	37
Zalecenia	37
Kryterium 5. Współpraca z otoczeniem społeczno-gospodarczym w procesie kształcenia.....	38
Analiza stanu faktycznego i ocena spełnienia kryterium 5.....	38
Uzasadnienie, z uwzględnieniem mocnych i słabych stron.....	39
Dobre praktyki	40
Kryterium 6. Umiejscowienie procesu kształcenia	40
Analiza stanu faktycznego i ocena spełnienia kryterium 6.....	40
Uzasadnienie, z uwzględnieniem mocnych i słabych stron.....	41
Dobre praktyki	41
Zalecenia	42
Kryterium 7. Infrastruktura wykorzystywana w procesie kształcenia	42
Analiza stanu faktycznego i ocena spełnienia kryterium 7.....	42
Uzasadnienie, z uwzględnieniem mocnych i słabych stron.....	45
Dobre praktyki	45
Zalecenia	45
Kryterium 8. Opieka nad studentami oraz wsparcie w procesie uczenia się i osiągnięcia efektów kształcenia	46
Analiza stanu faktycznego i ocena spełnienia kryterium 8.....	46
Uzasadnienie, z uwzględnieniem mocnych i słabych stron.....	48
Dobre praktyki	48
Zalecenia	48
5. Ocena dostosowania się jednostki do zaleceń z ostatniej oceny PKA, w odniesieniu do wyników bieżącej oceny.....	48
Załączniki:	Błąd! Nie zdefiniowano zakładki.
Załącznik nr 3. Ocena wybranych prac etapowych i dyplomowych.....	Błąd! Nie zdefiniowano zakładki.

Załącznik nr 4. Wykaz nauczycieli akademickich, którzy mogą być zaliczeni do minimum kadrowego kierunku (spośród nauczycieli akademickich, którzy złożyli oświadczenie o wyrażeniu zgody na zaliczenie do minimum kadrowego)....**Błąd! Nie zdefiniowano zakładki.**

Załącznik nr 5. Wykaz nauczycieli akademickich, którzy nie mogą być zaliczeni do minimum kadrowego kierunku (spośród nauczycieli akademickich, którzy złożyli oświadczenie o wyrażeniu zgody na zaliczenie do minimum kadrowego)....**Błąd! Nie zdefiniowano zakładki.**

Załącznik nr 6. Wykaz modułów zajęć, których obsada zajęć jest nieprawidłowa**Błąd! Nie zdefiniowano zakładki.**

Załącznik nr 7. Informacja o hospitowanych zajęciach i ich ocena**Błąd! Nie zdefiniowano zakładki.**

Informacja o wizytacji i jej przebiegu

1.1. Skład zespołu oceniającego Polskiej Komisji Akredytacyjnej

przewodnicząca: prof. dr hab. Danuta Strahl, ekspert PKA

członkowie:

1. prof. dr hab. Magdalena Osńska - ekspert PKA
2. dr hab. Wiesław Ciechomski - członek PKA
3. mgr Beata Sejdak- ekspert PKA ds. postępowania oceniającego
4. Grażyna Dębicka-Ozorkiewicz - ekspert PKA ds. pracodawców
5. Przemysław Ogórek – ekspert PKA ds. studenckich

1.2. Informacja o procesie oceny

Ocena jakości kształcenia na kierunku *ekonomia* prowadzonym w Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej im. Jana Grodka w Sanoku została przeprowadzona z inicjatywy Polskiej Komisji Akredytacyjnej w ramach harmonogramu prac przyjętego przez Prezydium PKA na rok akademicki 2017/2018. Polska Komisja Akredytacyjna po raz pierwszy oceniała jakość kształcenia na w/w kierunku.

Bieżąca wizytacja została przygotowana i przeprowadzona zgodnie z obowiązującą procedurą oceny programowej, której dokonuje Polska Komisja Akredytacyjna.

Zespół Oceniający PKA poprzedził wizytację zapoznaniem się z raportem Samooceny przedłożonym przez władze Uczelni, odbył także spotkanie organizacyjne w celu omówienia wykazu spraw wymagających wyjaśnienia z władzami Uczelni i ocenianej jednostki oraz ustalenia szczegółowego harmonogramu przebiegu wizytacji; dokonano także podziału zadań pomiędzy członków Zespołu.

W trakcie wizytacji odbyły się spotkania z nauczycielami akademickimi prowadzącymi zajęcia na ocenianym kierunku studiów, ze studentami, przedstawicielami otoczenia społeczno-gospodarczego, z osobami i gremiami odpowiedzialnymi za praktyki, umiędzynarodowienie procesu kształcenia, osoby niepełnosprawne oraz wewnętrzny system zapewnienia jakości kształcenia, a także z Samorządem Studenckim i Kołem Naukowym. Podczas wizytacji przeprowadzono hospitację zajęć oraz wizytację bazy dydaktycznej wykorzystywanej w realizacji zajęć na ocenianym kierunku studiów. Ponadto Zespół dokonał przeglądu prac dyplomowych i etapowych, a także przedłożonej dokumentacji.

Przed zakończeniem wizytacji dokonano wstępnych podsumowań, sformułowano uwagi i zalecenia, o których Zespół poinformował władze Uczelni na spotkaniu podsumowującym.

Podstawa prawna oceny została określona w Załączniku nr 1, a szczegółowy harmonogram przeprowadzonej wizytacji, uwzględniający podział zadań pomiędzy członków zespołu oceniającego, w Załączniku nr 2.

1. Podstawowe informacje o programie kształcenia na ocenianym kierunku

Nazwa kierunku studiów	ekonomia	
Poziom kształcenia (studia I stopnia/studia II stopnia/jednolite studia magisterskie)	studia I stopnia	
Profil kształcenia	praktyczny	
Forma studiów (stacjonarne/niestacjonarne)	studia stacjonarne, niestacjonarne	
Nazwa obszaru kształcenia, do którego został przyporządkowany kierunek (w przypadku, gdy kierunek został przyporządkowany do więcej niż jednego obszaru kształcenia należy podać procentowy udział liczby punktów ECTS dla każdego z tych obszarów w liczbie punktów ECTS przewidzianej w planie studiów do uzyskania kwalifikacji odpowiadającej poziomowi kształcenia)	obszar <i>nauk społecznych</i>	
Dziedziny nauki/sztuki oraz dyscypliny naukowe/artystyczne, do których odnoszą się efekty kształcenia na ocenianym kierunku (zgodnie z rozporządzeniem MNiSW z dnia 8 sierpnia 2011 w sprawie obszarów wiedzy, dziedzin nauki i sztuki oraz dyscyplin naukowych i artystycznych, Dz.U. 2011 nr 179 poz. 1065)	dziedzina <i>nauk ekonomicznych</i> ; dyscyplina naukowa: <i>ekonomia</i>	
Liczba semestrów i liczba punktów ECTS przewidziana w planie studiów do uzyskania kwalifikacji odpowiadającej poziomowi kształcenia	6 semestrów; 180 ECTS	
Wymiar praktyk zawodowych / liczba godzin praktyk	12 tygodni (480 godz.)	
Specjalności realizowane w ramach kierunku studiów	Rachunkowość i podatki ekonomika handlu i sprzedaży	
Tytuł zawodowy uzyskiwany przez absolwentów	licencjat	
Liczba nauczycieli akademickich zaliczanych do minimum kadrowego	10	
	Studia stacjonarne	Studia niestacjonarne
Liczba studentów kierunku	80	18
Liczba godzin zajęć wymagających bezpośredniego udziału nauczycieli akademickich i studentów na studiach stacjonarnych	1800 plus 480 (90,2 ECTS) godzin praktyki zawodowej	

1. Ogólna ocena spełnienia kryteriów oceny programowej

Kryterium	Ocena stopnia spełnienia kryterium Wyróżniająca / W pełni / Zadowalająca/ Częściowa / Negatywna
Kryterium 1. Koncepcja kształcenia i jej zgodność z misją oraz strategią uczelni	W pełni
Kryterium 2. Program kształcenia oraz możliwość osiągnięcia zakładanych efektów kształcenia	W pełni
Kryterium 3. Skuteczność wewnętrznego systemu zapewnienia jakości kształcenia	W pełni
Kryterium 4. Kadra prowadząca proces kształcenia	W pełni
Kryterium 5. Współpraca z otoczeniem społeczno-gospodarczym w procesie kształcenia	W pełni
Kryterium 6. Umiędzynarodowienie procesu kształcenia	zadawalająca
Kryterium 7. Infrastruktura wykorzystywana w procesie kształcenia	W pełni
Kryterium 8. Opieka nad studentami oraz wsparcie w procesie uczenia się i osiągania efektów kształcenia	W pełni

Jeżeli argumenty przedstawione w odpowiedzi na raport z wizytacji lub wniosku o ponowne rozpatrzenie sprawy będą uzasadniały zmianę uprzednio sformułowanych ocen, raport powinien zostać uzupełniony. Należy, w odniesieniu do każdego z kryteriów, w obrębie którego ocena została zmieniona, wskazać dokumenty, przedstawić dodatkowe argumenty i informacje oraz syntetyczne wyjaśnienia przyczyn, które spowodowały zmianę, a ostateczną ocenę umieścić w tabeli 1.

.....

Tabela 1

Kryterium	Ocena spełnienia kryterium ¹ Wyróżniająca / W pełni / Zadowalająca/ Częściowa
Uwaga: należy wymienić tylko te kryteria, w odniesieniu do których nastąpiła zmiana oceny	

Szczegółowy opis spełnienia kryteriów oceny programowej

Kryterium 1. Koncepcja kształcenia i jej zgodność z misją oraz strategią uczelni

- 1.1. Koncepcja kształcenia
- 1.2. Prace rozwojowe w obszarach działalności zawodowej/gospodarczej właściwych dla kierunku studiów
- 1.3. Efekty kształcenia

Analiza stanu faktycznego i ocena spełnienia kryterium 1

1.1.

Misją Uczelni jest wspieranie rozwoju regionu poprzez kształcenie kwalifikowanych pracowników, udział w kształtowaniu polityki kulturalnej, gospodarczej i zdrowotnej euroregionu karpackiego oraz otwarcie dla lokalnej społeczności nowych możliwości jakiegoś wykształcenia. Koncepcja kierunku ekonomia jest zgodna z misją i zakłada kształcenie wykwalifikowanych ekonomistów dla sektora gospodarki opartej na wiedzy, stwarzając możliwości rozwoju zarówno młodzieży regionu, jak i ludziom znajdującym się już w sferze zatrudnienia na dalszy rozwój. Strategia Uczelni stanowi jednocześnie strategię Wydziału i wyznacza osiem kierunków rozwoju, które uwzględnia koncepcja kształcenia na kierunku ekonomia. Jako szczególnie obecne w koncepcji należy wskazać współpracę z otoczeniem na rzecz rozwoju kierunku w tym działalności dydaktycznej poprzez uruchamianie specjalności odpowiadających potrzebom lokalnego rynku pracy. W budowaniu i rozwijaniu koncepcji kształcenia biorą udział przedstawiciele instytucji i przedsiębiorstw Sanoka. Koncepcja kształcenia w tym efekty kształcenia i program studiów wypracowane zostały w procesie, w którym uczestniczyli członkowie Rady Instytutu Społeczno-Artystycznego, składającej się m.in. z kierowników zakładów, samodzielnych pracowników naukowych, studentów i przedstawicieli praktyki gospodarczej. Do programowej dyskusji zaproszono także zewnętrznych interesariuszy z Sanoka i regionu, którymi są potencjalni pracodawcy. W ustaleniu koncepcji kształcenia partycypowali również nauczyciele akademicki, spośród których większość posiada duże doświadczenie zawodowe zdobyte poza macierzystą Uczelnią. Koncepcja kształcenia uwzględnia również umiędzynarodowienie procesu kształcenia poprzez udział kadry i studentów w programie Erasmus+, jak również kształcenie studentów zagranicznych, w tym z Ukrainy. Program studiów wykorzystuje doświadczenia dydaktyczne polskich Uczelni, w tym w szczególności program realizowany na Uniwersytecie Ekonomicznym w Krakowie, SGGW w Warszawie oraz Uniwersytecie Ekonomicznym w Bratysławie, jak również w przygotowywaniu koncepcji uwzględniono obowiązujące do roku 2011 standardy kształcenia określone dla kierunku ekonomia. Koncepcja kształcenia nie wyróżnia się szczególną specyfiką, ale zarówno specjalność ekonomika handlu i sprzedaży jak i specjalność podatkowa tworzy podstawy dla budowania takiej specyfiki. Pewną cechą charakterystyczną jest wprowadzenie, z uwagi na położenie Sanoka i kontakty międzynarodowe, do wyboru języka słowackiego i ukraińskiego. Koncepcja kształcenia oferuje trzy ścieżki kształcenia – jedna bez specjalności i dwie kolejne w ramach specjalności: „Ekonomika handlu i sprzedaży” oraz „Rachunkowość i podatki”, co nadaje koncepcji kształcenia walor indywidualizacji i elastyczności kształcenia..

1.2.

Zakład Ekonomii Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Jana Grodka w Sanoku współpracuje z otoczeniem społeczno-gospodarczym prowadząc prace badawczo-rozwojowe w obszarach działalności związanej z kierunkiem ekonomia. Prace te mają zarówno formę zinstytucjonalizowaną, jak i indywidualną. Jednym z przykładów współpracy jest projekt pt. „Kształcimy zawodowców”, realizowany od 01.01.2017 r. do 30.12.2019 r. W ramach projektu

organizowane są zajęcia i warsztaty prowadzone przez pracowników firm, dodatkowe zajęcia z zakresu zarządzania majątkiem i controllingu, wizyty studyjne u pracodawców, certyfikowane szkolenie z systemu SAP ERP w zarządzaniu przedsiębiorstwem. Kolejnym przykładem prac rozwojowych jest udział w projekcie „Program praktyk zawodowych w Państwowych Wyższych Szkołach Zawodowych”, który jest prowadzony od 17.11.2016 r. do 30.06.2018 r. W ramach projektu studenci odbywają płatne praktyki zawodowe w wielu instytucjach z lokalnego rynku pracy: ABACUS Biuro Rachunkowe w Ustrzykach Dolnych, Automet w Sanoku, Doradztwo Rachunkowe Bell w Sanoku, GLOBALO MAX w Sanoku, PASS-POLSKA w Sanoku, PEKAO w Sanoku, Przedsiębiorstwo Nasienne Centrala Nasienna w Sanoku, SumiRiko Sp. z o. o. w Zagórz, Przedsiębiorstwo Wielobranżowe EUREKA w Sanoku, WAGABUNDA w Sanoku, Zakład Ubezpieczeń Społecznych Inspektorat w Sanoku. Działania indywidualne mają na celu współpracę z przedsiębiorstwami lokalnymi w zakresie organizacji wizyt studyjnych, prowadzenia zajęć warsztatowych przez praktyków czy pozyskanie danych do prac dyplomowych. W ramach prac rozwojowych Uczelnia przygotowała bezpłatne studia stacjonarne adresowane do osób w wieku powyżej 26 roku życia „Studia 26+”. Jest to tryb studiowania dostosowany do potrzeb osób pracujących zawodowo lub wychowujących małe dzieci i chcących podnosić swoje kwalifikacje.

Ponadto, kadra naukowo-dydaktyczna podejmuje działania mające na celu rozwój naukowy. Problematyka badań nauczycieli akademickich obejmuje m.in.: zagadnienia rozwoju gospodarczego, badania marketingowe, politykę społeczną i przedsiębiorczość społeczną, teorię rachunkowości ze szczególnym uwzględnieniem rachunkowości kapitału intelektualnego, zarządzanie jakością i zasobami ludzkimi, gospodarka regionalna i zarządzanie środowiskiem, a także zrównoważony rozwój obszarów wiejskich. Wyniki prac badawczych publikowane są w czasopismach naukowych krajowych i zagranicznych, w tym w Zeszytach Naukowych PWSZ im. Jana Grodka w Sanoku.

Pozwala to stwierdzić, że Uczelnia uczestniczy w pracach rozwojowych wspierających uprządkowanie kształcenia kierunku „ekonomia”, zdobywanie doświadczeń oraz samorozwój kadry, a także aktualizację wiedzy i umiejętności z zakresu prowadzonych zajęć.

1.3.

Efekty kształcenia na ocenianym kierunku *ekonomia* na studiach I stopnia zostały zatwierdzone Uchwałą Senatu PWSZ im. Jana Grodka w Sanoku nr 1/I/14 z dnia 30 stycznia 2014 roku. Kierunek sprofilowano relatywnie wąsko i przypisano do: Obszaru nauk społecznych; Dziedziny nauk ekonomicznych; Dyscypliny naukowej: ekonomia.

Efekty kształcenia dla kierunku *ekonomia* są wspólne dla studiów stacjonarnych i niestacjonarnych. Przyjęto następującą liczbę poszczególnych efektów kształcenia: w zakresie wiedzy – 16; umiejętności – 19; kompetencji społecznych – 8. Opis zakładanych efektów kształcenia dla kierunku ekonomia (budowany w oparciu o KRK) jest zgodny z opisem uniwersalnych charakterystyk pierwszego stopnia określonych w ustawie z dnia 22 grudnia 2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji (Dz. U. z 2016 r. poz. 64 i 1010) oraz uwzględnia charakterystyki drugiego stopnia właściwe dla poziomu 6 Polskiej Ramy Kwalifikacji.

Kierunkowe efekty kształcenia odniesiono do obszarowych efektów kształcenia dla nauk społecznych określonych dla studiów o profilu praktycznym na poziomie studiów I stopnia. Przy przypisywaniu efektów kierunkowych do efektów obszarowych wykorzystano wszystkie efekty obszarowe. Spójność efektów kształcenia określonych dla ocenianego kierunku z efektami kształcenia dla obszarów kształcenia, poziomu i profilu praktycznego, do których kierunek ten został przyporządkowany nie budzi wątpliwości. Efekty kierunkowe odnoszą się do dyscypliny ekonomia uszczegóławiając przy tym zakres efektów obszarowych, wskazując na skonkretyzowane umiejętności uwzględniające ogólny charakter wskazań z efektu

obszarowego. Ponadto Uczelnia opracowała efekty kształcenia dla specjalności: w zakresie wiedzy dwa efekty dla specjalności ekonomika handlu i sprzedaży i trzy efekty specjalnościowe dla specjalności rachunkowość i podatki, w zakresie umiejętności odpowiednio dwa i trzy efekty, w zakresie kompetencji społecznych dwa efekty dla specjalności ekonomika handlu i sprzedaży i trzy efekty specjalnościowe dla specjalności rachunkowość i podatki, przy czym efekty te nie powinny być włączone do katalogu efektów kierunkowych.

Hierarchiczna konstrukcja struktury efektów kształcenia sprawia, że efekty przedmiotowe podporządkowano specjalnościowym i kierunkowym, specjalnościowe –kierunkowym a te ostatnie obszarowym. Struktura efektów kształcenia jest poprawna i merytorycznie uzasadniona. Sposób konstrukcji efektów kształcenia jest zdeterminowany tym, aby wyposażyć absolwentów w niezbędną wiedzę umiejętności i kompetencje społeczne zgodnie z koncepcją kształcenia, ze szczególnym uwzględnieniem efektów związanych z zdobywaniem przez studentów umiejętności praktycznych. Stąd założono, iż absolwent zostanie wyposażony między innymi w:

- wiedzę o miejscu ekonomii w systemie nauk społecznych;
- wiedzę z zakresu gospodarki rynkowej, przebiegu procesów globalizacji i integracji;
- znajomość metod statystycznych, technik i narzędzi pozyskiwania danych;
- znajomość zasad rachunkowości oraz sporządzania sprawozdań finansowych w przedsiębiorstwach, a także narzędzi i metod stosowanych w analizie ekonometrycznej;
- wiedzę dotyczącą podstawowych norm społecznych oraz reguł prawnych warunkujących funkcjonowanie podmiotów gospodarczych;
- wiedzę dotyczącą rozwijania przedsiębiorczości;
- umiejętności obserwowania i interpretowania zjawisk ekonomicznych;
- umiejętności posługiwania się technologiami informacyjnymi i komunikacyjnymi;
- umiejętności podejmowania trafnych decyzji gospodarczych;
- umiejętności prognozowania procesów i zjawisk społecznych;
- umiejętności posługiwania się przepisami prawa z zakresu działalności gospodarczej;
- umiejętności analizowania procesów zachodzących w przedsiębiorstwie;
- umiejętności organizowania pracy własnej i pracy zespołowej;
- umiejętności oceniania sposobów redukcji ryzyka gospodarczego;
- umiejętności posługiwania się językiem obcym w zakresie ekonomii;
- rozumienie potrzeby ustawicznego podnoszenia własnych kompetencji zawodowych.

Zakładane efekty kształcenia sformułowano w taki sposób, aby wyposażyć ekonomistę, w kompetencje społeczne, które są niezbędne na rynku pracy i które są związane z wykonywaniem zawodu jak np. komunikacja interpersonalna. W konstrukcji zbioru efektów istotną rolę odgrywają efekty specjalnościowe (dla dwóch specjalności: „Ekonomika handlu i sprzedaży” oraz „Rachunkowość i podatki”), a także efekty kształcenia związane z praktyką zawodową. Efekty przedmiotowe są przyporządkowane efektom kierunkowym i ściśle rozwijają i uszczegóławiają ich zakres, wskazując węższe zagadnienia będące częścią zakresu wiedzy, wskazanego w efektach kierunkowych, czy też uwzględniają skonkretyzowane umiejętności.

Przewidziane do realizacji efekty kształcenia są pochodną:

- konsultacji zewnętrznych z potencjalnymi pracodawcami;
- konsultacji z absolwentami i studentami;
- analizy dotychczasowych programów studiów;
- zindywidualizowanej analizy losów zawodowych absolwentów.

Opis zakładanych efektów kształcenia jest między innymi konsekwencją wieloletniej współpracy z podmiotami gospodarczymi, np. w ramach szkoleń, warsztatów, organizacji praktyk zawodowych, wizyt studyjnych, itp. Ważne jest również to, że w zbiorze

przewidywanych do realizacji efektów kształcenia przeważają te, które są związane z nabywaniem umiejętności związanych z praktycznym przygotowaniem zawodowym, co jest adekwatne dla praktycznego profilu nauczania. Ponadto efekty kształcenia (w szczególności na poziomie specjalności) są dostosowane do potrzeb lokalnego rynku pracy, dzięki czemu studia właściwie przygotowują absolwentów do podjęcia pracy w przedsiębiorstwach, jednostkach samorządu terytorialnego i innych instytucjach. Realna możliwość osiągnięcia przez studentów kierunkowych efektów kształcenia z punktu widzenia ich konstrukcji nie budzi zastrzeżeń. Wskazany zakres wiedzy podstawowej, a dla wybranych zagadnień pogłębiony, jak i wskazane umiejętności są możliwe do osiągnięcia. Zespół Oceniający uznając za właściwy opis efektów, uważa jednak że efekt *Ma podstawową wiedzę z zakresu gospodarki rynkowej, jej struktur, norm i reguł organizacyjnych oraz mechanizmów funkcjonowania* powinien zostać zmodyfikowany w kierunku wiedzy zaawansowanej.

Efekty kształcenia w zakresie znajomości języka obcego zostały sformułowane prawidłowo i dają realną możliwość ich osiągnięcia. Efekty kształcenia zakładają osiągnięcie przez studentów poziomu biegłości językowej od B2 do C1, w zależności od poziomu znajomości języka, z jakim studenci rozpoczynają kształcenie w ramach lektoratu.

Efekty kształcenia przewidziane dla praktyk zawodowych są spójne z efektami kierunkowymi gdyż odpowiadają zakreślonym w nich umiejętnościom obejmując np. takie efekty jak:

- zna mechanizmy funkcjonowania przedsiębiorstw/instytucji w praktyce co wskazuje na możliwość wykorzystania wiedzy kierunkowej w odniesieniu do przedsiębiorstwa w którym student odbywa praktykę
- potrafi zrealizować zlecone proste zadania analityczne z zakresów ekonomiczno-finansowych i pokrewnych zagadnień funkcjonowania przedsiębiorstwa/instytucji- co związane jest w zakładanymi umiejętnościami analitycznymi ujętymi w efektach kierunkowych .
- organizuje czas pracy, myśli i działa w sposób przedsiębiorczy, wykazuje etyczną postawę co zakładają efekty kierunkowe .

Język opisu efektów jest zgodny z zasadami PRK, jak i terminologii właściwej dla zagadnień ekonomicznych, co zapewnia jego jasność i zrozumiałość dla odbiorcy.

Wdrożony przez Uczelnię sposób weryfikacji tych efektów oraz dobór przedsiębiorstw i instytucji, w których realizowane są praktyki a także wyraźnie wskazany zakres wiedzy i czynności, które student ma osiągnąć, umożliwia osiągnięcie zakładanych efektów kształcenia na ocenianym kierunku studiów *ekonomia*.

Uzasadnienie, z uwzględnieniem mocnych i słabych stron

Koncepcja kształcenia na kierunku ekonomia jest zgodna z misją Uczelni i realizuje cele strategiczne Uczelni i Wydziału. Koncepcja kształcenia uwzględnia potrzeby regionu Sanoka i akcentuje praktyczny wymiar kształcenia. Uczelnia prowadzi prace badawczo-rozwojowe związane z zakresem działalności gospodarczej, a więc właściwym dla kierunku ekonomia. Przyporządkowanie kierunku do obszarów, dziedzin i dyscyplin naukowych jest prawidłowe Zakładane efekty kształcenia na kierunku *ekonomia* są spójne z efektami kształcenia dla obszaru nauk społecznych określonych dla profilu praktycznego na poziomie studiów I stopnia. Efekty przedmiotowe, specjalnościowe, kierunkowe i obszarowe zachowują wewnętrzną spójność i możliwość weryfikacji .

Dobre praktyki

Zalecenia

Kryterium 2. Program kształcenia oraz możliwość osiągnięcia zakładanych efektów kształcenia

2.1 Program i plan studiów - dobór treści i metod kształcenia

2.2 Skuteczność osiągania zakładanych efektów kształcenia

2.3 Rekrutacja kandydatów, zaliczanie etapów studiów, dyplomowanie, uznawanie efektów kształcenia oraz potwierdzanie efektów uczenia się

Analiza stanu faktycznego i ocena spełnienia kryterium 2

2.1

Program studiów dla kierunku ekonomia został zatwierdzony Uchwałą Senatu nr 30/V/17 z dnia 30 maja 2017 roku w sprawie zatwierdzenia zmian w programach kształcenia, w tym w planach studiów dla cykli kształcenia rozpoczynających się od roku akademickiego 2017/2018. W dokumencie tym określono przedmioty obowiązkowe i obieralne objęte tokiem studiów, formę zajęć i liczbę godzin oraz liczbę punktów ECTS przypisywanych konkretnym przedmiotom.

Program trzyletnich studiów licencjackich, podczas których student zdobywa 180 punktów ECTS, opiera się na modułach zajęć i przewiduje realizację około 60 przedmiotów (w zależności od wybranej specjalności). Większość przedmiotów podstawowych i kierunkowych jest realizowana w semestrach I, II i III. Program studiów obejmuje obowiązkowy dla wszystkich studentów moduł przedmiotów podstawowych, moduł przedmiotów ogólnouczeniowych, moduły specjalnościowe (składające się z 8 tematycznie powiązanych ze sobą przedmiotów) i moduł wybieralny. Na studiach stacjonarnych i niestacjonarnych realizowane są analogiczne moduły przedmiotów.

W programie studiów zachowano właściwe następstwo poszczególnych modułów zajęć. Przedmioty specjalnościowe realizowane są w semestrze V i VI. Praktyka zawodowa w wymiarze 480 godzin którym przypisano 16 ECTS odbywa się: w II, III, IV i V semestrze po 120 godzin.

Poszczególne grupy przedmiotów - moduły wyodrębnione są zasadnie umożliwiając kształcenie od podstaw, poprzez wyprowadzenie do przedmiotów kierunkowych i uszczegółowienie poprzez przedmioty specjalnościowe. Przyjęte w planie studiów wymiary godzin dla poszczególnych przedmiotów oraz modułów pozwalają na realizację założonych celów kształcenia. Sekwencja zajęć jest prawidłowa.

Analizując programy kształcenia studiów stacjonarnych(studia niestacjonarne są wygaszane –ostatni absolwenci ukończą studia w roku akademickim 2017/2018) na oferowanym kierunku i specjalnościach pod kątem możliwości osiągnięcia zakładanych efektów kształcenia zamieszczono poniżej wskaźniki ilustrujące strukturę programów studiów:

Lp.	Łączna liczba punktów ECTS:	Wyszczególnienie:
1.	Którą student musi uzyskać w ramach zajęć wymagających bezpośredniego udziału nauczycieli akademickich i studentów:	90,2 – 90,7 w zależności od specjalności ECTS (50,1%)
2.	Przyporządkowana modułom zajęć związanych z praktycznym przygotowaniem zawodowym, służącym zdobywaniu umiejętności praktycznych:	93 ECTS (51,7%)
3.	Przyporządkowana modułom zajęć do wyboru:	54 ECTS (30,0%)
4.	Przyporządkowana praktykom zawodowym:	16 ECTS (8,9%)

Na studiach stacjonarnych na 1800 godzin zajęć w formie bezpośredniego kontaktu nauczyciela akademickiego i studenta, w ciągu całego cyklu studiów, na wykłady przypada 610 godzin (33,9%), ćwiczenia i warsztaty 980 (54,4%), konwersatoria 150 godzin (8,4%) oraz seminaria 60 godzin (3,3%). Ponadto program uzupełnia praktyka zawodowa realizowana w wymiarze 3 miesiące czyli 480 godzin stanowiąca integralną część programu kształcenia. Taka struktura liczby godzin zajęć i punktów ECTS jest właściwa z punktu widzenia realizacji efektów kształcenia w zakresie wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych. Stosunkowo duży udział ćwiczeń i warsztatów (ponad połowa zajęć) oraz konwersatoriów i seminarium jest adekwatny do praktycznego profilu kształcenia. Kalkulacja nakładu pracy studenta mierzonego liczbą punktów ECTS dla zajęć wymagających bezpośredniego udziału nauczyciela i studenta obejmuje udział w wykładach, ćwiczeniach, konsultacjach, kolokwiach, egzaminach, samodzielne przygotowanie się do zajęć i inne aktywności. Szczegółowe informacje o nakładzie pracy niezbędnym do realizacji efektów kształcenia w odniesieniu do każdego przedmiotu ujęte zostały w sylabusach, w części: Bilans punktów ECTS – obciążenie pracą studenta. Przyjęte rozwiązania ocenia się jako właściwe.

Na podkreślenie zasługuje to, że koncepcja kształcenia na kierunku *ekonomia* została dostosowana do specyfiki lokalnego rynku pracy, co posiada swoje odzwierciedlenie między innymi w nauczaniu regionalnych języków obcych. Studenci od II roku mogą wybrać dodatkowo drugi lektorat z języka słowackiego lub ukraińskiego. Jest to rozwiązanie bardzo dobre, nieczęsto spotykane w innych uczelniach. Nauka języka angielskiego prowadzona jest przez 4 semestry, od II do V semestru studiów, w łącznym wymiarze 2 godzin tygodniowo (razem 120 godzin i 8 punktów ECTS). Nauka języków obcych służy wspieraniu studentów w podejmowaniu ustawicznego samokształcenia i propagowaniu międzynarodowej mobilności. Skuteczność tych działań jest jednak relatywnie niewielka. Program kształcenia zakłada kształcenia językowe w zakresie dwóch języków obcych do wyboru. Język obcy I do wyboru studenta z zajęć z języka niemieckiego, rosyjskiego oraz angielskiego oraz Język obcy II do wyboru z zajęć z języka ukraińskiego oraz słowackiego. Studenci oceniają pozytywnie możliwość kształcenia w zakresie języka ukraińskiego oraz słowackiego z racji użyteczności tych języków w regionie. Lektoraty z języka obcego prowadzone są na zróżnicowanych poziomach od poziomu A1 do C1. Studenci są kwalifikowani do grup odpowiadających ich umiejętnościom za pomocą testu kompetencji językowych a celem kształcenia jest uzyskanie przez studentów poziomu B2 z jednego języka obcego.

Na wizytowanym kierunku *ekonomia*, jak już wspomniano, aktualnie oferowane są trzy toki kształcenia:

1. bez specjalności;
2. w ramach specjalności: „Ekonomika handlu i sprzedaży”;
3. w ramach specjalności: „Rachunkowość i podatki”.

Liczba oferowanych specjalności sprawia, że personalizacja procesu kształcenia jest zapewniona. Obecnie studenci najchętniej wybierają specjalność „Rachunkowość i podatki”. Z kolei nazwa specjalności „Ekonomika handlu i sprzedaży” budzi pewne pojęciowe (semantyczne) wątpliwości, ponieważ pojęcia handlu i sprzedaży są tak bliskie, że bardziej właściwa byłaby nazwa Ekonomika handlu lub Ekonomika sprzedaży. Warto dogłębniej pochylić się nad tą kwestią przy najbliższej korekcie programu studiów. Ponadto zastrzeżenia ZO budzą nazwy przedmiotów, takich jak *Ekonomika i organizacja handlu*, *Ekonomika i organizacja sprzedaży*, pomimo iż treści kształcenia realizowane w ramach tychże przedmiotów nie powtarzają się to bardziej odpowiednim nazewnictwem byłby przedmiot *Zarządzanie sprzedażą*, *Zorganizowany handel hurtowy*.

Jeśli chodzi o specjalność „Rachunkowość i podatki”, to należy stwierdzić, że powodem jej uruchomienia jest spore zainteresowanie studentów, jak i potrzeby rynku pracy, ale realizowane w jej ramach treści kształcenia nadmiernie odbiegają od kanonu kierunku *ekonomia* w stronę dyscypliny *finanse*. W opinii ZO należy rozważyć możliwość poszerzenia w ramach dziedziny nauk ekonomicznych spektrum wskazania dyscyplin naukowych o np. finanse, jak i pełnego dostosowania do tego wskazania efektów kształcenia.

Zajęcia realizowane są z zastosowaniem zróżnicowanych metod kształcenia. Wykorzystywane metody kształcenia są adekwatne do efektów kształcenia w zakresie wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych. Najczęściej wykorzystywane są metody:

1. podające (wykład, pogadanka, opis, wyjaśnienie);
2. problemowe (wykład problemowy, konwersatoryjny, metoda problemowa, aktywizująca);
3. eksponujące (film, prezentacja);
4. praktyczne (pokaz, ćwiczenia przedmiotowe, ćwiczenia laboratoryjne z użyciem komputera, metoda projektów, studia przypadków) jako szczególnie wykorzystywane na zajęciach związanych z praktycznym przygotowaniem zawodowym
5. aktywizujące (metoda przypadków, dyskusja, metody sytuacyjne, gry dydaktyczne, w tym: symulacyjne, decyzyjne, psychologiczne).

Jedną z metod szeroko wykorzystywaną w realizacji efektów są gry symulacyjne (wykaz 9 gier stanowiących pomoce edukacyjne znajduje się w opisie kryterium 7). Gry edukacyjne pozwalają na poznanie specyfiki zagadnień biznesowych i finansowych, a także rozwijają kompetencje społeczne wśród studentów uczestniczących w zajęciach. W tym kontekście należy wspomnieć, że zakres stosowania programów komputerowych na ocenianym kierunku na takich przedmiotach jak Statystyka czy Podstawy logistyki mógłby być szerszy, co wynika z możliwości takich programów jak np. arkusze kalkulacyjne, czy mapy dla planowania tras dostępne w uczelni. –

Metody dydaktyczne są prawidłowo dostosowane do specyfiki, poziomu studiów I stopnia, ich praktycznego profilu oraz sylwetki absolwenta. W programie studiów ważne miejsce zajmują te metody kształcenia, które pozwalają na rozwiązywanie konkretnych problemów analitycznych i zadań praktycznych oraz na indywidualizację pracy studenta. Zespół Oceniający uznaje, iż stosowane metody dydaktyczne w szczególności analizy przypadków, czerpane z aktualnych problemów występujących w przedsiębiorstwach regionu Sanoka, odpowiadają potrzebom profilu praktycznego i umożliwiają nabywanie przez studentów umiejętności praktycznych, takich jak na przykład analizowanie, diagnozowanie kondycji ekonomicznej przedsiębiorstw. Wskazanie tych metod można odnaleźć w niektórych sylabusach i należy tę zasadę przyjąć do wszystkich przedmiotów, w których case study są stosowane. Studenci są też przygotowywani do pisania prac projektowych i pracy dyplomowej. Podczas zajęć seminaryjnych studenci zapoznawani są z zasadami edytorskimi potrzebnymi podczas pisania pracy dyplomowej, jak i innych opracowań oraz prowadzenia analiz ekonomicznych, a także studenci zapoznawani są z zasadami ochrony wartości intelektualnej.

Organizacja procesu kształcenia jest generalnie prawidłowa. Liczebność grup studenckich jest odpowiednio skorelowana z formami zajęć dydaktycznych i umożliwia realizację przewidzianych dla nich efektów kształcenia. Ze względu na stosunkowo niewielką liczbę studentów na poszczególnych latach podział na grupy do 15 osób stosowany jest tylko w uzasadnionych przypadkach, w zależności od treści i form realizowanych lektoratów i ćwiczeń. Zajęcia odbywają się zgodnie z harmonogramem organizacji roku akademickiego, który corocznie podawany jest w stosownym zarządzeniu Rektora PWSZ. Harmonogramy zajęć nie zawierają nadmiernej liczby okienek, ani zbyt długich bloków godzinowych prowadzonych przez jednego nauczyciela akademickiego. Studenci podczas spotkania z ZO

wyrazili pozytywne opinie nt. harmonogramu zajęć i nie wskazali przykładu sytuacji, w której wymagał on specjalnego dostosowania do ich potrzeb. Na pierwszych zajęciach z każdego przedmiotu, nauczyciele akademicy przedstawiają studentom sylabus zajęć, wraz z omówieniem efektów kształcenia, metod prowadzenia zajęć oraz metod weryfikacji efektów kształcenia.

Oceniając program studiów należy również podkreślić, że jest on systematycznie modyfikowany. Dotychczasowe działania o charakterze korekcyjnym obejmowały następujące kwestie:

1. wprowadzenie większej liczby zajęć praktycznych, w tym także w warunkach zbliżonych do środowiska pracy np. w formie zajęć laboratoryjnych, projektowych, wizyt studyjnych czy gier symulacyjnych;
2. wyeksponowanie w sylabusach przedmiotów metod aktywizujących;
3. zmiana przedmiotów do wyboru w tym rezygnacja z przedmiotów spoza dyscypliny ekonomia „Najnowsza historia Polski w kontekście europejskim”, „Psychologia osobowości”, „Wybrane zagadnienia patologii i profilaktyki”, a wprowadzenie przedmiotów takich jak „Informatyczne systemy finansowo-księgowe” „Informatyczne systemy kadrowo-płacowe”, „Symulacje biznesowe” oraz „Zarządzanie kapitałem – gry symulacyjne”.
4. przeniesienie z semestru V przedmiotu do wyboru „Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich

Zespół Oceniający PKA sugeruje pełniejsze wykorzystywanie w procesie dydaktycznym specjalistycznego oprogramowania komputerowego np. Comarch ERP Optima. W raporcie samooceny wymieniono co prawda programy, gry planszowe i symulacyjne, które są wykorzystywane przy realizacji efektów kształcenia (takie jak Puzzle/TaxPro, Mała księgowość I i II, Eurocash, Zarządzanie przedsiębiorstwem, Gamestorming, Lean Manufacturing w praktyce i inne), lecz ich rzeczywista implementacja powinna być zdecydowanie bardziej intensywna.

Na ocenianym kierunku zajęcia z wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość nie są prowadzone.

Kluczowym modulem wspomagającym nabywanie przez studentów umiejętności praktycznych są praktyki studenckie które stanowią integralną część procesu kształcenia i podlegają obowiązkowemu zaliczeniu. Proces organizacji praktyk zawarty jest w Regulaminie studenckich praktyk zawodowych PWSZ im. Jana Grodka w Sanoku (załącznik do zarządzenia Rektora nr 24/12 z dnia 13.07.2012 r.).

Praktyki można odbywać w wytypowanych podmiotach gospodarczych lub jednostkach samorządowych pod warunkiem, że ich działalność odpowiada efektom i treściom kształcenia na kierunku ekonomia. Przekrój firm, w których studenci odbywają praktyki, i wachlarz ich działalności jest mocno zróżnicowany, ale wszystkie, z uwagi na cele funkcjonowania umożliwiają realizację zakładanych dla praktyk studenckich efektów kształcenia. Podczas wizytacji Zespołowi Oceniającemu PKA przedstawiono wykaz przedsiębiorstw i instytucji, w których były organizowane praktyki w minionym roku akademickim. Lista ta obejmuje 25 podmiotów Są to: urzędy gmin, starostwa powiatowe, Podkarpacki Oddział Regionalny Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, banki, biura rachunkowe, przedsiębiorstwa, Sanok Rubber Company Spółka Akcyjna, Spółdzielnia Mleczarska Mlekovita w Sanoku, zarządy dróg, ZUS, gminne ośrodki pomocy społecznej. Liczba miejsc oferowanych studentom jest zadowalająca. Niemniej jednak studenci relatywnie często sami wybierają miejsce praktyki. Instytut nie ma opracowanych kryteriów weryfikujących miejsca praktyk wskazywanych przez studentów a oceny trafności tego doboru dokonuje opiekun praktyk z ramienia Instytutu. Warto także podkreślić duże zaangażowanie interesariuszy zewnętrznych w proces organizacji praktyk i opiekę nad studentami. Podczas rozmowy z ZO studenci

potwierdzili, że Biuro karier zapewnia realną pomoc w poszukiwaniach miejsca do odbycia praktyk. Pomoc w poszukiwaniu miejsca praktyk kierowana jest szczególnie do studentów studiów stacjonarnych, którzy nie wykonują żadnej pracy zawodowej.

Praktyka zawodowa stanowi praktyczne uzupełnienie w warunkach rzeczywistych, zdobytej wiedzy teoretycznej oraz rozszerzenie wiedzy z zakresu przedmiotów specjalistycznych. Praktyki odbywają się na podstawie porozumienia/skierowania zawartego pomiędzy Uczelnią a zakładem pracy. Organizacją praktyk zajmuje się koordynator praktyk oraz opiekun praktyk działający w ramach Instytutu, natomiast nadzór nad praktykami sprawuje prorektor ds. dydaktyki. Na uwagę zasługuje kompleksowe dokumentowanie przebiegu praktyk studenckich: porozumienie z interesariuszem zewnętrznym/skierowanie, harmonogram przebiegu praktyki zawodowej, indywidualny dziennik praktyk zawierający kartę oceny studenta skierowanego na praktykę, sprawozdanie z realizacji zadań zawartych w harmonogramie przebiegu praktyk.

. PWSZ w Sanoku realizuje ponadto projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020 pn. „Program praktyk zawodowych w Państwowych Wyższych Szkołach Zawodowych”

Celem głównym projektu jest opracowanie ogólnopolskiego, jednolitego systemu 6-miesięcznych praktyk zawodowych w uczelniach zawodowych, dla kierunków studiów o profilu praktycznym. Projekt ma za zadanie przeprowadzenie działań służących wypracowaniu nowatorskiego systemu praktyk, przetestowaniu go a następnie wdrożenie w wielu innych uczelniach. Miesięczny wymiar praktyki wynosi 160 godzin. Z projektu skorzystało łącznie 137 osób w tym także studenci kierunku ekonomia. Formy wsparcia obejmowały stypendium za praktykę w kwocie 2 300,60 zł netto/miesięcznie (od drugiego do szóstego miesiąca praktyki), koszty związane z praktyką np. koszty dojazdu studentów do miejsca praktyk, zakwaterowania, ubezpieczenia, badań lekarskich, odzieży ochronnej.

Z projektu skorzystało łącznie 17 studentów kierunku Ekonomia II i III roku studiów. Praktyki na ww. kierunku były realizowane w następujących zakładach pracy: PASS-POLSKA w Sanoku, ABACUS Biuro Rachunkowe w Ustrzykach Dolnych, BELL doradztwo rachunkowe w Sanoku, Przedsiębiorstwo Nasienne Centrala Nasienna w Sanoku, Urząd Gminy Sanok, Automet Sanok, ZUS Jasło/o. Sanok, GLOBALO MAX w Sanoku, WAGABUDNA w Sanoku, Bank PEKAO o. Sanok.

Oceniając treści programowe oferowane na kierunku ekonomia trzeba zauważyć, iż zawarto je w kartach przedmiotów przygotowanych dla wszystkich przedmiotów ujętych w programie kształcenia ocenianego kierunku studiów. Przygotowano łącznie 84 sylabusy (dla trzech ścieżek studiów). Są one spójne z zakładanymi dla tych przedmiotów efektami kształcenia. Treści kształcenia są także powiązane z kierunkowymi efektami kształcenia, do których przypisano poszczególne przedmioty. Treści programowe zostały ujęte odrębnie dla wykładów i ćwiczeń. Zakres szczegółowości treści programowych jest właściwy. I tak na przykład treści z zakresu makroekonomii i mikroekonomii realizują takie efekty jak np. *Zna podstawowe koncepcje teorii ekonomii i pojęcia stosowane w naukach ekonomicznych* a także efekt *Ma podstawową wiedzę z zakresu gospodarki rynkowej, jej struktur, norm i reguł organizacyjnych oraz mechanizmów funkcjonowania*, Treści z zakresu statystyki, matematyki i ekonometrii umożliwiają realizację efektów: *Zna metody statystyczne, narzędzia i techniki pozyskiwania danych, w tym informatyczne, właściwe dla ekonomii w celu opisywania struktur społecznych oraz interpretowania procesów w nich i pomiędzy nimi zachodzących; Zna podstawowe narzędzia analizy ekonometrycznej wspomagające podejmowanie decyzji ekonomicznych; Potrafi dobierać metody statystyczne i techniki analizy ekonomicznej do konkretnych problemów decyzyjnych w przedsiębiorstwie i instytucji społecznej*. Treści z zakresu mikroekonomii i analizy ekonomicznej i finansowej realizują efekty takie jak: *Ma podstawową wiedzę o metodach i narzędziach stosowanych w analizie ekonomiczno-financej*

oraz planowaniu. Potrafi zaobserwować i prawidłowo interpretować zjawiska ekonomiczne zachodzące w gospodarce oraz dokonać oceny wyborów podmiotów gospodarczych.; Potrafi zaobserwować i prawidłowo interpretować zjawiska ekonomiczne zachodzące w gospodarce oraz dokonać oceny wyborów podmiotów gospodarczych.; Potrafi analizować procesy zachodzące w przedsiębiorstwie oraz ocenić społeczne i ekonomiczne skutki własnych decyzji gospodarczych. Treści programowe, wsparte wskazaną studentom aktualną literaturą, odpowiadają obecnemu stanowi wiedzy oraz przedmiotowi badań prowadzonych w obszarze nauk społecznych, dziedzinie nauk ekonomicznych i dyscyplinie naukowej ekonomia, do której odnoszą się efekty kształcenia. Treści kształcenia oferowane na zajęciach związanych z przygotowaniem zawodowym uwzględniają stosowane w praktyce ekonomicznej metody analityczne i diagnostyczne jak np. analizy ekonomiczno-finansowe, obowiązujące standardy rachunkowości przedsiębiorstw Generalnie należy stwierdzić, że sylabusy zostały sporządzone bardzo starannie i posiadają walor aktualności. Wykazy literatury podstawowej i uzupełniającej nie przekraczają 5 pozycji dla każdej z wymienionych grup, co jest rozwiązaniem właściwym. Integralną częścią każdego sylabusu są macierze ilustrujące metody weryfikacji efektów kształcenia w zależności od formy zajęć. Nieliczne błędy w zawartości sylabusów polegają na proponowaniu przestarzałej literatury (np. w ramach przedmiotu „Nauka o państwie” proponuje się studentom wyłącznie książki wydane w latach 1999-2007. Dla innych przedmiotów zalecana literatura pochodzi ze zbyt odległych lat: jak np. „Aktywizacja społeczności lokalnej” 1980-2004). „Wstęp do nauki o kulturze” 1987-2007;

Oferowane treści kształcenia są różnorodne, gdyż oferują w ramach specjalności odległe od siebie tematycznie zagadnienia podatkowe, jak i z zakresu handlu i sprzedaży. Odnoszą się do zagadnień teoretycznych, jak i praktyki gospodarczej poprzez studia przypadków. Odnoszą się do metod właściwych dla dyscypliny ekonomia, ale wewnętrznie zróżnicowanych, bo i statystycznych, i finansowych, jak np. analiza finansowa. Ta różnorodność zapewnia też kompleksowość obejmującą aspekty teoretyczne, metodologiczne i praktyczne kierunku ekonomia.

Kwestia form i zakresu angażowania studentów w zdobywanie wiedzy i praktycznych umiejętności była przedmiotem dyskusji ZO PKA z kadrą dydaktyczną PWSZ w Sanoku. Uczestnicy spotkania, w liczbie 11 nauczycieli akademickich pozytywnie wyrażali się na temat aktywności młodzieży akademickiej i jej zaangażowania w zdobywanie wiedzy. W tym kontekście dodawali również, że wykorzystują gry dydaktyczne i metody symulacyjne, organizują wyjazdy do przedsiębiorstw oraz współpracują z partnerami ze Słowacji, Ukrainy i Austrii na rzecz wprowadzania metod i form uprządkowania kształcenia.

Stosowane metody kształcenia są dobierane elastycznie w relacji do indywidualnych potrzeb studentów, w tym osób niepełnosprawnych. Nauczyciele akademicki w ostatnim roku akademickim zostali przeszkoleni z możliwości dostosowywania metod nauczania oraz weryfikacji efektów kształcenia do studentów z niepełnosprawnościami. Plan studiów jest tak skonstruowany, aby umożliwić studia osobom z niepełnosprawnością ruchową. Praca ze studentami z niepełnosprawnością uwzględnia opracowanie dla tych osób odpowiednich materiałów dydaktycznych jak i, przy małej liczbie studentów w grupie, dostosowanie tempa zajęć do ich możliwości. W roku akademickim 2016/2017 studiowało na kierunku *ekonomia* 9 osób z niepełnosprawnością, z czego 2 osoby niestety zrezygnowały z nauki w trakcie studiów. Uczelnia zapewnia w miarę swoich możliwości elastyczne dostosowanie metod kształcenia do preferencji i indywidualnych potrzeb studentów. Kwestie indywidualnych ścieżek studiów precyzuje Regulamin Studiów Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Jana Grodka w Sanoku (szczególnie rozdziały III, IV i VIII precyzujące kwestie indywidualnego toku studiów i indywidualnej organizacji zajęć).. Studenci posiadają wystarczającą wiedzę w zakresie możliwości indywidualizowania programu kształcenia tj. indywidualnego toku studiów oraz indywidualnej organizacji zajęć, korzystają jednak z powyższych możliwości jedynie w

incydentalnych przypadkach. Informacje o ITS oraz IOZ są dostępne publicznie na stronie Internetowej uczelni. Elastyczność programu kształcenia zapewniona jest również poprzez wybór kształcenia w zakresie języków obcych, przedmiotów do wyboru realizowanych w każdym semestrze, specjalności oraz seminariów licencjackich. Zespół Oceniający PKA pozytywnie ocenia również fakt sprofilowania kształcenia zgodnie z potrzebami i preferencjami studentów 26+. Harmonogram zajęć jest tak skonstruowany aby studia mogły podejmować osoby pracujące zawodowo, bądź sprawujące opiekę nad dziećmi.

Udzielane studentom wsparcie ze strony nauczycieli akademickich w trakcie procesu kształcenia jest właściwe. Indywidualne podejście do studentów wyraża się w osobistych i elektronicznych konsultacjach. Studenci mają zagwarantowany dostęp do wykładowców w ramach konsultacji. Nauczyciele akademicki wysyłają również studentom za pomocą poczty elektronicznej materiały dodatkowe do samodzielnego studiowania w domu. Indywidualne relacje na linii: nauczyciel akademicki - student wzmacniają samoocenę studentów i budują więzi społeczne. Studenci mogą ponadto aktywnie działać w ramach funkcjonujących w PWSZ kół naukowych, w tym Koła Naukowego „Hossa - z nami się opłaca” stworzonego i wspieranego przez Zakład Ekonomii. Kadra jest bardzo zaangażowana w proces dydaktyczno-wychowawczy i w pełni identyfikuje się z Uczelnią, co było szczególnie widoczne podczas spotkania nauczycieli akademickich z Zespołem Oceniającym PKA. Studenci podczas spotkania z ZO poinformowali, że są motywowani przez nauczycieli akademickich do podejmowania dodatkowych aktywności w kole naukowym, samorządzie studenckich, w organizowaniu wizyt studyjnych do przedsiębiorstwo oraz innych wydarzeń organizowanych w jednostce.

W ramach wsparcia studentów w osiąganiu praktycznych umiejętności oraz wsparcia w wejściu na rynek pracy, z inicjatywy nauczycieli i studentów wydział organizuje na ogół raz w miesiącu wyjścia studyjne do lokalnych przedsiębiorstw. Dzięki takiej praktyce studenci mogą odnieść zdobytą wiedzę na zajęciach dydaktycznych bezpośrednio do rzeczywistych sytuacji gospodarczych oraz nawiązać pierwsze kontakty z pracodawcami.

2.2

Sprawdzanie i ocenianie stopnia osiągnięcia przez studentów efektów kształcenia opiera się na rozwiązaniach zawartych w Regulaminie Studiów Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Jana Grodka w Sanoku oraz na procedurze P-WSZJK-3 „Weryfikacja Efektów Kształcenia”. Regulamin Studiów określa ogólne warunki (w rozdziale VI i innych) i zasady związane z oceną i zaliczaniem przedmiotów, semestrów i całego toku studiów. Określa także ramy organizacyjne przebiegu studiów, wprowadza skalę ocen, precyzuje prawa i obowiązki studenta w zakresie weryfikacji efektów kształcenia. Regulacje te są zgodne z powszechnie obowiązującymi rozwiązaniami w szkolnictwie wyższym i stanowią właściwą podstawę do sprawdzania i oceniania postępów studentów w procesie uczenia się.

Weryfikacja osiągniętych przez studentów efektów kształcenia realizowana jest poprzez:

- prace etapowe, w ramach których ocenia się stopień osiągnięcia przedmiotowych efektów kształcenia dla wszystkich 84 zajęć przewidzianych w programie studiów;
- weryfikację efektów kształcenia przewidzianych dla modułu praktyki zawodowej;
- weryfikację finalnych efektów kształcenia związanych z seminarium dyplomowym, to jest napisaniem i obroną pracy licencjackiej;
- weryfikację efektów nauczania po zakończeniu procesu kształcenia na podstawie monitoringu karier zawodowych absolwentów i na bazie informacji zwrotnej od pracodawców.

Szczegółowe zasady zaliczania poszczególnych przedmiotów zdefiniowano w ich sylabusach. Podstawowymi formami weryfikacji efektów kształcenia są:

1. w zakresie wiedzy: egzamin pisemny lub ustny, egzamin w formie testu jednokrotnego lub wielokrotnego wyboru, test uzupełnień, kolokwium, prezentacja w formie multimedialnej, dziennik praktyk;
2. w zakresie umiejętności: sprawdzian pisemny, prezentacja multimedialna, seminarium, ćwiczenia praktyczne, projekty, analiza, studium przypadku, symulacje, sprawozdania, dziennik praktyk;
3. w zakresie kompetencji i postaw społecznych: obserwacja przez nauczyciela prowadzącego, samoocena studenta, obecność i aktywność na zajęciach, współdziałanie w grupie, umiejętność rozwiązywania zadań grupowych, aktywność w podejmowaniu dodatkowych zadań, zaangażowanie w pracę, dziennik praktyk, opinia zakładowego opiekuna praktyk i inne formy weryfikacji.

Implementacja bogatego spektrum metod weryfikacji efektów kształcenia służy doskonaleniu przez studentów swoich umiejętności, takich jak:

1. wystąpienia publiczne – poprzez udział w konferencjach;
2. praca w grupie – poprzez udział w pracach Samorządu Studenckiego, wolontariacie, przy organizacji imprez sportowych i rekreacyjnych, w ramach działalności w kole naukowym;
3. tworzenie prezentacji, projektów, analiz – poprzez wykształcenie umiejętności interpretowania zjawisk i procesów rynkowych w wykorzystaniem odpowiednich materiałów wizualnych;
4. dyskusje, analizy przypadków – poprzez asertywność, obronę własnego zdania i umiejętność rozwiązywania problemów.

Analiza metod weryfikacji efektów kształcenia zawartych w kartach przedmiotów pozwala stwierdzić, że na ćwiczeniach istotna jest aktywność studentów, ich przygotowanie do zajęć, praca w grupie, projekty i kolokwia, natomiast na wykładach wykorzystywane są egzaminy pisemne, zarówno opisowe, jak i testowe oraz relatywnie rzadko egzaminy ustne. Generalnie formy weryfikacji efektów kształcenia, wymienione w kartach przedmiotów, są właściwie, odpowiednio dostosowane do kategorii efektu. Protokoły ocen końcowych są dostępne w wersji elektronicznej. W trakcie wizytacji Zespołowi Oceniającemu PKA udostępniono protokoły zaliczeń i egzaminów z ostatniej sesji egzaminacyjnej. Analiza tej dokumentacji wskazała na normalny rozkład ocen, w tym obejmujących oceny niedostateczne, ale także oceny bardzo dobre. Struktura ocen nie budzi zastrzeżeń.

Studenci z niepełnosprawnościami mają sposobność do zmiany formy weryfikacji efektów kształcenia np. z formy pisemnej na formę ustną, pomoc asystenta podczas trwania egzaminu lub wydłużenia czasu trwania egzaminu. Harmonogram sesji egzaminacyjnej ustalany jest w porozumieniu ze studentami.. Studenci wizytowanego kierunku poinformowali, że weryfikacja efektów kształcenia na większości zajęć dydaktycznych odbywa się także podczas trwania semestru poprzez kolokwia oraz prezentacje

Nauczyciele akademicy są otwarci na potrzeby studentów i w zaistniałych sytuacjach dostosowują formę weryfikacji efektów kształcenia. Informacje o otrzymanych ocenach studenci uzyskują w wirtualnym dziekanacie, a podczas zajęć dydaktycznych nauczyciele wyjaśniają dokładne kryteria oceny i w razie potrzeb informują studenta o szczegółach jego oceny. Podczas pobytu Zespołu Oceniającego PKA w Uczelni władze Instytutu Społeczno-Artystycznego deklarowały, iż sprawnie reagują w przypadku otrzymania jakichkolwiek sygnałów o niewłaściwym przebiegu procesu dydaktycznego, a także procesu weryfikowania efektów kształcenia, sytuacji spornych. Monitorowana jest struktura ocen z poszczególnych przedmiotów i w razie stwierdzenia nieprawidłowości, czy innych niepożądanych sytuacji, przeprowadzane są rozmowy wyjaśniające ze studentami i wykładowcami.

Uczelnia udostępniła w trakcie wizytacji Zespołu Oceniającego PKA prace egzaminacyjne i etapowe. Ich zawartość wykazała, iż realizowane prace przejściowe są generalnie adekwatne w swojej treści do zakładanych przedmiotowych efektów kształcenia,

umożliwiają sprawdzenie, czy studenci osiągnęli zakładane efekty kształcenia, a także ocenienie, na jakim, poziomie na co wskazuje struktura ocen z poszczególnych przedmiotów. Szczegółowa ocena losowo wybranych prac etapowych znajduje się w załączniku nr 3. Zespół Oceniający uważa iż należy opracować i egzekwować standardy prac projektowych, które umożliwiałyby w lepszym niż dotychczas stopniu weryfikację efektów kształcenia adekwatnych do praktycznego profilu studiów

Archiwizacja prac etapowych i dyplomowych prowadzona jest poprawnie, choć zdarzały się teczki z pracami etapowymi opisanymi ogólnie bez podania odpowiednich informacji dotyczących prowadzonego modułu. Za proces przekazywania prac dyplomowych do archiwum odpowiada pracownik archiwum uczelnianego. Prace zaliczeniowe i egzaminacyjne przechowywane są w Zakładzie Ekonomii przez okres jednego roku po zakończeniu pełnego cyklu kształcenia.

Zasady zaliczania praktyk zawodowych są przedstawiane studentom podczas spotkania z osobą odpowiedzialną za praktyki zawodowe podczas trwania pierwszego roku akademickiego studenta. Zasady i dokumenty potrzebne do zaliczenia praktyk zawodowych student może odnaleźć na stronie internetowej jednostki oraz w dziekanacie. Warunkiem zaliczenia praktyk jest uzyskanie pozytywnej oceny i opinii od opiekuna praktyki oraz złożenie dokumentacji praktyki (indywidualnego dzienniczka praktyk) opiekunowi praktyk. Zaliczenia praktyk dokonuje koordynator praktyk w porozumieniu z opiekunem praktyk na podstawie dokumentacji praktyki i jej oceny przez patrona. Obowiązuje zaliczenie na ocenę. Jednostka przedstawiła przykłady sytuacji, w których studenci nie zaliczyli praktyki zawodowej z powodu niezadowolających wyników pracy w przedsiębiorstwie. Studenci odbywający praktyki mogą być kontrolowani przez opiekuna praktyki (wizyta w zakładzie lub kontrola telefoniczna). Z kontroli spisywana jest notatka. Opiekun praktyk przedstawił dokumenty pokontrolne obejmujące grupę ponad 10% studentów odbywających praktyki w ostatnim roku akademickim. Opracowana karta przedmiotu praktyka zawodowa zawiera opis zakładanych efektów kształcenia w zakresie wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych zdobywanych przez studenta odbywającego praktykę. Stosowane metody weryfikacji efektów uzyskiwanych na praktykach zawodowych można ocenić jako właściwe w szczególności zasadne jest zaliczanie praktyk na ocenę.

Jeśli chodzi o skuteczność osiągania zakładanych efektów kształcenia, odzwierciedlaną w postaci poziomu merytorycznego prac licencjackich, to należy stwierdzić, że generalnie poziom tych prac jest przeciętny. Na podstawie wylosowanych podczas wizytacji prac licencjackich można stwierdzić, iż prace dyplomowe posiadają walor aktualności tematyki badawczej. Większość prac to opracowania o charakterze empirycznym z tłem teoretycznym. Prace zawierają niezbędne elementy metodyczne: sformułowanie problemu badawczego, celu pracy, opis stosowanych metod badawczych oraz wykorzystanych źródeł. Metodyka prac dyplomowych z reguły uwzględnia praktyczny profil kształcenia. Prace są obiektywnie oceniane przez promotorów i recenzentów. Nieliczne oceny recenzentów są zawyżone. Nie stwierdzono drastycznej rozbieżności ocen, chociaż w części recenzji autorzy eksponują charakterystykę struktury pracy, a nie jej zalet i wad. Władze Instytutu powinny jednak zwracać większą uwagę na to, aby w sytuacji gdy promotorem jest adiunkt, recenzentem był samodzielny pracownik naukowy.

Zespołowi Oceniającemu PKA udostępniono wykazy tematów prac dyplomowych obronionych w 2017 roku:

- studia stacjonarne I stopnia: 9 prac
- studia niestacjonarne I stopnia: 20 prac

Analiza tematów tych prac dyplomowych wykazała, iż relatywnie często wykraczają one poza kanon kierunku *ekonomia* i są bardziej adekwatne dla kierunków *zarządzanie* oraz *finanse i rachunkowość*. Sytuacja ta jest w pewnym stopniu pochodną tego, że na ocenianym kierunku prace dyplomowe pisane są w ramach uruchomionej specjalności: „Rachunkowość i podatki”.

Lp.	Wyszczególnienie	studia I stopnia	
		Stacjonarne (prace obronione w 2017 roku)	Niestacjonarne (prace obronione w 2017 roku)
	Liczba prac dyplomowych jednoznacznie lokujących się w kanonie kierunku <i>ekonomia</i>	6/9	12/20

Poniżej wymieniono 5 przykładowych tematów prac znajdujących się na pograniczu dyscypliny ekonomia i finanse lub też ciężące do dyscypliny nauki o zarządzaniu. W opinii ZO należy realizować prace o tematyce mieszczącej się w dyscyplinie ekonomia a z uwagi na specjalności prace integrujące metody i wiedzę z zakresu dyscypliny ekonomia i odpowiedniej dyscypliny w dziedzinie nauk ekonomicznych z zapewnieniem potwierdzenia przez pracę dyplomową, że osiągnięte zostały efekty kształcenia zakładane dla kierunku.

1. Instrumenty polityki fiskalnej w Polsce;
2. Analiza finansowa firmy Sanok Rubber Company S.A. na tle branży motoryzacyjnej w latach 2011-2015;
3. Manipulacja w reklamie;
4. Wybrane narzędzia i metody zarządzania jakością na przykładzie przedsiębiorstwa produkcyjnego;
5. Rozwój obszarów przyrodniczo cennych na przykładzie otuliny Bieszczadzkiego Parku Narodowego.

Trzeba też nadmienić, że w przypadku niektórych prac licencjackich odnotowano błędy w postaci niewłaściwego formułowania celów prac. Cele te posiadały zbyt ogólny charakter, nie formułując konkretnego zadania badawczego, które może być zrealizowane z wykorzystaniem narzędzi badawczych właściwych dla dyscypliny ekonomia.

W większości prac wykorzystuje się właściwą literaturę przedmiotu. Zbyt rzadko jednak wykorzystywane są publikacje obcojęzyczne. W części prac problemem jest także lakoniczność wnioskowania, brak aktualności przytaczanych danych źródłowych i reprezentatywności wyników badań własnych i dość wysokie współczynniki systemu plagiat.pl. Systemowi antyplagiatowemu poddawane są wszystkie prace, co jest rozwiązaniem właściwym.

System walidacji osiągnięcia efektów kształcenia jest obiektywny i transparentny. Zasady weryfikacji są studentom ogłaszane na zajęciach i na stronie internetowej w sylabusach. Egzaminy mają charakter prac pisemnych o porównywalnym zakresie wymagań wobec każdego studenta. Studenci mają możliwość wglądu do swoich prac i egzekwowania swoich praw i sygnalizowania wszelkich problemów w tym zakresie, w drodze kontaktów bezpośrednich z wykładowcami i władzami PWSZ, w procesie ankietyzacji. Studenci mają możliwość oceny miejsca, w którym odbywali praktyki w dzienniku praktyk oraz podczas rozmowy z opiekunem praktyk. Sytuacje konfliktowe mają marginalny charakter.

Również przydatność osiągniętych efektów kształcenia na lokalnym rynku pracy i dalszej edukacji w ramach ewentualnych studiów magisterskich nie budzi wątpliwości. Wyniki monitoringu losów zawodowych pierwszych absolwentów kierunku dowodzą, że ich kompetencje są dobrze postrzegane przez pracodawców z regionu Sanoka. Ponadto kilku

absolwentów podjęło studia II stopnia w PWSZ Sanok na kierunku *praca socjalna z elementami organizacji i zarządzania*.

Uczelnia przedstawiła w Raporcie samooceny obszerne informacje o zaangażowaniu studentów w działalność naukową w postaci ich aktywności w pracy koła naukowego „Hossa - z nami się opłaca” funkcjonującego przy Zakładzie Ekonomii. Studenci kierunku ekonomia brali udział w Studenckiej konferencji naukowo-branżowej „Wyzwania społeczne i gospodarcze współczesnego świata” (grudzień 2017 r.), przygotowywana jest monografia zawierająca wygłoszone na konferencji referaty studentów.

Na ocenianym kierunku studiów nie jest wykorzystywany jest e-learning.

2.3.

Tryb i warunki rekrutacji na I rok studiów na ocenianym kierunku studiów *ekonomia* na rok 2017/2018 reguluje Uchwała nr 33/IV/16 Senatu Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Jana Grodka w Sanoku z dnia 29 kwietnia 2016 roku. Rejestracja kandydatów odbywa się elektronicznie za pośrednictwem strony internetowej. Przyjęcie odbywają się w ramach limitów określonych przez Senat PWSZ: po 30 osób na studia stacjonarne i niestacjonarne. Postępowanie kwalifikacyjne na studia I stopnia prowadzone jest w formie konkursu świadectw z określonych przedmiotów. W przypadku kierunku *ekonomia* brane są pod uwagę oceny uzyskane na świadectwie maturalnym z następujących przedmiotów: matematyka lub fizyka; język obcy (nowożytny) oraz geografia lub historia. Podstawę zakwalifikowania do przyjęcia kandydata na I rok studiów stacjonarnych i niestacjonarnych na kierunku ekonomia stanowią wyniki uzyskanych przez kandydata ocen/wyników procentowych na świadectwie dojrzałości z przedmiotów wymaganych na kierunku ekonomia. Przyjęte reguły rekrutacyjne są jasne i na studiach I stopnia(stacjonarnych i niestacjonarnych) opierają się na liście rankingowej wynikającej z egzaminów zdanych podczas matury.

Wspomniana Uchwała Senatu PWSZ w Sanoku nr 33/IV/16 reguluje również szereg innych kwestii, takich jak:

- etapy postępowania rekrutacyjnego i terminy rekrutacji;
- wymagane dokumenty;
- kwestie opłat za postępowanie związane z przyjęciem na studia;
- zasady rekrutacji cudzoziemców.

Przyjęte zasady rekrutacji są transparentne i nie zawierają nieuprawnionych klauzul. Obowiązujące warunki i tryb rekrutacji zarówno z punktu widzenia merytorycznego, jak i formalnego są prawidłowe, nie zawierają zapisów dyskryminujących i są przedstawione w sposób jasny i zrozumiały. Przyjęte rozwiązania nie odbiegają od powszechnie stosowanych standardów i pozwalają na przyjęcie kandydatów posiadających wstępną wiedzę i umiejętności na poziomie niezbędnym do osiągnięcia zakładanych efektów kształcenia na kierunku ekonomia.

Na wizytowanym kierunku ekonomia studiuje 98 studentów, w tym 80 studentów na studiach stacjonarnych i 18 na studiach niestacjonarnych (kończących studia w roku akademickim 2017/2018t). Zważywszy, że liczba studentów Uczelni przekracza 1000, to liczba studentów kierunku *ekonomia* jest niewielka. Należy zatem podkreślić, że utrzymanie ocenianego kierunku *ekonomia* będzie możliwe pod warunkiem intensyfikacji działalności rekrutacyjnej, polegającej na coraz lepszym docieraniu z ofertą do absolwentów liceów. Z danych zawartych w Raporcie Samooceny wynika, że takie prace są podejmowane, ale ich skuteczność wymaga monitoringu. W przyszłości istotne będą również działania promocyjne polegające na udziale w targach edukacyjnych, organizowanie Drzwi Otwartych PWSZ, a także aktywność w mediach społecznościowych. Niezbędny jest aktywny udział w eventach regionalnych organizowanych przez samorządy i inne organizacje.

Zatem utrzymanie kierunku *ekonomia* będzie wiązało się z dużym wysiłkiem o charakterze finansowym, marketingowym i organizacyjnym. Trzeba bowiem nadmienić, że w ostatnich dwóch latach nie udało się zakończyć z pozytywnym wynikiem rekrutacji na studia niestacjonarne. Z kolei rekrutacja na studia stacjonarne pozwalała na pozyskanie w minionych 4 latach odpowiednio 18, 21, 26 i 45 studentów, ale odsetek ich odsiewu w I semestrze jest bardzo wysoki. Pierwsi absolwenci ukończyli oceniany kierunek *ekonomia* w 2017 roku. Było ich 9 na studiach stacjonarnych (z 18 rozpoczynających studia) oraz 20 w grupie niestacjonarnej (spośród 31 rozpoczynających studia 3 lata wcześniej). Wysoki odsetek odsiewu (średnio rzędu 47%) był głównie konsekwencją rezygnacji ze studiów z powodu konieczności podjęcia pracy zawodowej, ze względu na trudną sytuację materialną. Sytuacja ta skłania do zastanowienia się nad ewentualną zmianą oferty kształcenia.

Potwierdzanie efektów uczenia się uzyskanych poza systemem studiów oraz zasady zaliczania poszczególnych etapów studiów zostały doprecyzowane w Uchwale nr 41/VI/15 Senatu PWSZ im. Jana Grodka w Sanoku z dnia 18 czerwca 2015 roku. Wspomniana Uchwała zawiera Regulamin określający organizację potwierdzania efektów uczenia się, o której mowa w art. 170 e-g ustawy z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz.U. z 2017 poz. 2183 t.j. z późn. zm.), w tym zasady, warunki i tryb potwierdzania efektów uczenia się oraz sposób powoływania i tryb działania komisji weryfikujących efekty uczenia się. W tym obszernym 14-stronicowym dokumencie bardzo precyzyjnie opisano

1. kompetencje Instytutowej Komisji ds. Potwierdzania Efektów Uczenia się;
2. procedurę postępowania w sprawie potwierdzania efektów uczenia się;
3. zasady dokumentowania efektów uczenia się przez wnioskodawcę oraz zasady zaliczania zajęć w tym przenoszenia osiągnięć w ramach systemu szkolnictwa wyższego ;
4. załączniki, w tym wzór wniosku w przedmiotowej sprawie;
5. wykaz certyfikatów potwierdzających znajomość języka obcego.

Podczas wizytacji stwierdzono, że na ocenianym kierunku *ekonomia* nie było dotychczas przypadków uruchomienia procedury potwierdzania efektów uczenia się uzyskanych poza systemem szkolnictwa wyższego, ponieważ Uczelnia nie mając oceny PKA dla kierunku *ekonomia* nie miała odpowiednich uprawnień.

W odniesieniu do procesu dyplomowania Uczelnia wypracowała odpowiednie procedury w tym względzie. Zostały one sformułowane w następujących dokumentach:

1. Regulamin Studiów Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Jana Grodka w Sanoku, zatwierdzony przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w dniu 14 maja 2009 roku z późniejszymi zmianami, w tym ostatnią z dnia 28 marca 2017 roku w drodze Uchwały Senatu PWSZ nr 18/III/17. Rozdziały X i XI tego dokumentu prawidłowo precyzują proces powstawania pracy licencjackiej i procesu dyplomowania;
2. Procedury wewnętrznego systemu zapewnienia jakości kształcenia: P-WSZJK-10 „Proces Dyplomowania” oraz P-WSZJK-11 „Ocena pracy dyplomowej”.

Wyboru promotora pracy dyplomowej dokonuje student na podstawie oferty tematyki seminariów. Tematy prac dyplomowych ustalają promotorzy na wniosek zainteresowanych studentów, przy czym muszą one zostać zatwierdzone przez Radę Instytutu. Procedurę związaną z wyborem tematów prac dyplomowych koordynuje kierownik zakładu, a tematy prac dyplomowych ustalane są w trakcie V semestru studiów. Zespół Oceniający uważa iż tematyka prac dyplomowych powinna być jednoznacznie związana z dyscypliną *ekonomia* a Rada Instytutu powinna opracować standardy prac dyplomowych i zasady zatwierdzania tematów zapewniające ich zgodność z dyscypliną *ekonomia*. Każda praca dyplomowa przed złożeniem podlega procedurze antyplagiatowej, co jest rozwiązaniem właściwym.

Egzamin dyplomowy odbywa się przed komisją, w skład której wchodzi: przewodniczący, promotor pracy i recenzent. W jego trakcie sprawdzana jest wiedza, umiejętności i kompetencje zdobyte w całym okresie studiów oraz umiejętność implementacji

wiedzy uzyskanej w ramach różnych modułów kształcenia. Stosowane w Uczelni procedury są prawidłowe i nie odbiegają od powszechnie obowiązujących.

Zaliczanie efektów kształcenia w procesie dyplomowania przeprowadzane jest w odpowiedni sposób. Student ma zapewnioną opiekę promotora w czasie pisania pracy dyplomowej w ramach seminarium. Liczebność grup seminaryjnych jest niewielka (z reguły 8-10 osób) i zapewnia indywidualizację procesu dydaktycznego. Zajęcia z seminarium dyplomowego trwają dwa semestry, co jest standardowym rozwiązaniem. Wymiar godzinowy i liczba punktów przypisanych do seminarium dyplomowego są prawidłowe i wynoszą:

- 60 godzin na studiach stacjonarnych i niestacjonarnych (4 ECTS);
- 250 godzin pracy własnej studenta (10 ECTS).

Skuteczność działań mających na celu doskonalenie procesu dyplomowania jest widoczna. Mankamentem części prac jest to, że ich tematy odbiegają od kanonu kierunku *ekonomia* na rzecz kierunków *zarządzanie* oraz *finanse i rachunkowość*.

Oceniając dostępność informacji dla odbiorców można stwierdzić iż zasady rekrutacji są zamieszczane na stronie internetowej Uczelni. Zasady dyplomowania również dostępne są na stronie Internetowej jednostki. Każdy student jest z nimi zapoznawany przez promotora na seminarium licencjackim. Zasady zaliczania kolejnych etapów studiów zawarte są w regulaminie studiów, który jest dostępny na stronie Internetowej jednostki. Procedura uznawania efektów kształcenia uzyskanych w szkolnictwie wyższym, oparta na systemie ECTS zawarta jest w regulaminie studiów obowiązującego w jednostce

Uzasadnienie, z uwzględnieniem mocnych i słabych stron

Program i plan studiów na kierunku *ekonomia*, ujęte w nim treści programowe, wymiar godzinowy poszczególnych przedmiotów, wykorzystywane formy zajęć i metody dydaktyczne pozwalają na realizację założonych efektów kształcenia, w szczególności w zakresie zdobycia przez studentów umiejętności i kompetencji związanych z praktycznym przygotowaniem zawodowym. Zakres ujętych w programie kształcenia treści programowych jest odpowiednio kompleksowy z punktu widzenia założonych kierunkowych efektów kształcenia. Modułowa konstrukcja programu studiów jest prawidłowa, a sekwencja zajęć prawidłowa. System ECTS właściwie określa nakład pracy studenta do osiągnięcia celów i efektów kształcenia. Stosowane metody sprawdzania i oceny realizacji efektów kształcenia oraz organizacja procesu sprawdzania i oceny są właściwe. Pozwalają na osiągnięcie zakładanych efektów kształcenia, ich różnorodność pozwala studentom zdobywać wiedzę, a także aktywizuje ich na zajęciach. Dokumentacja w zakresie programów i planów studiów oraz osiągnięcia zakładanych efektów kształcenia jest prowadzona starannie.

Proces dyplomowania przebiega prawidłowo. Prace dyplomowe mają zróżnicowany poziom. Zawierają one niezbędne elementy, takie jak sformułowanie problemu badawczego, celu pracy, stosowanych metod oraz wykorzystanych źródeł. Zakres tematyczny w zasadniczej części mieści się w dyscyplinie ekonomia, zaś kilka prac (3 na studiach stacjonarnych i osiem na niestacjonarnych) ciąży do dyscypliny finanse lub nauki o zarządzaniu. Prace spełniają wymogi prac licencjackich.

Studenci są motywowani do pracy własnej podczas zajęć dydaktycznych dzięki właściwemu doborowi metod kształcenia. Nauczyciele akademicki motywują studentów do podejmowania aktywności poza zajęciami dydaktycznymi i rozwijania swoich zainteresowań. Wsparcie studentów z niepełnosprawnościami w zakresie dostosowania metod kształcenia oraz weryfikacji efektów kształcenia jest kompleksowe i umożliwia pełne korzystanie z oferty kierunku. Harmonogram zajęć podawany jest studentom do wiadomości z odpowiednim wyprzedzeniem. Tryb i warunki rekrutacji kandydatów na studia I stopnia umożliwiają ich nabór w oparciu o wiedzę i umiejętności pozwalające na osiąganie określonych dla kierunku efektów kształcenia. W przypadku kryteriów rekrutacji nie stwierdzono istotnych uchybień.

Rekrutacja prowadzona jest w oparciu o system internetowy. Zasady naboru określają tryb postępowania przy rekrutacji kandydatów zdających egzamin maturalny w Polsce oraz ewentualnych kandydatów z zagranicy. Na pozytywną konstatację zasługuje również to, że zarówno procesy rekrutacyjne, jak i skala oraz przyczyny odsiewu studentów są systematycznie monitorowane przez władze Uczelni i Instytutu Społeczno-Artystycznego Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Jana Grodka w Sanoku.

Uczelnia przyjęła procedury odnoszące się do potwierdzania efektów uczenia się uzyskanych poza systemem studiów. Regulamin studiów uwzględnia zasady uznawania efektów kształcenia i kwalifikacji uzyskanych w systemie szkolnictwa wyższego oraz umożliwia indywidualizację procesu kształcenia.

Dobre praktyki

Zalecenia

1. Problematyka prac dyplomowych wymaga podjęcia działań korygujących, aby była ona zgodna z zakresem dyscypliny ekonomia, do której odnoszą się efekty kształcenia. . Niezbędne jest zatem zorganizowanie metodycznego spotkania z promotorami prac licencjackich i ustalenie zasad wyboru tematyki prac dyplomowych oraz ich charakteru właściwego dla praktycznego profilu kształcenia
2. Należy opracować i egzekwować standardy prac projektowych, które umożliwiłyby w lepszym niż dotychczas stopniu weryfikację efektów kształcenia adekwatnych do praktycznego profilu studiów. .
3. Zaleca się wykorzystywanie w procesie dydaktycznym, w szerszym niż dotychczas wymiarze, specjalistycznego oprogramowania komputerowego np. Comarch ERP Optima.

Kryterium 3. Skuteczność wewnętrznego systemu zapewnienia jakości kształcenia

- 3.1. Projektowanie, zatwierdzanie, monitorowanie i okresowy przegląd programu kształcenia
- 3.2. Publiczny dostęp do informacji

Analiza stanu faktycznego i ocena spełnienia kryterium 3

3.1

Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Jana Grodka w Sanoku wdrożyła i realizuje politykę jakości, której założenia i cele zostały określone w Księdze Jakości oraz Strategii rozwoju Uczelni, przyjętej na lata 2011-2020 na mocy Uchwały Senatu Nr 85/XII/14 z dnia 18.12.2014 r.

Księga Jakości została zatwierdzona przez Senat Uczelni i zawiera szczegółowy opis działań podejmowanych w ramach prowadzonej polityki jakości, w tym procedury i procesy związane z funkcjonowaniem wewnętrznego systemu zapewnienia jakości kształcenia oraz monitorowaniem jakości kształcenia.

Realizację polityki jakości wspiera wewnętrzny system zapewnienia jakości kształcenia, który formalnie wdrożono w 2012 roku. Aktualnym aktem prawnym regulującym funkcjonowanie wewnętrznego systemu zapewnienia jakości kształcenia jest Uchwała Senatu Nr 19/III/17 z dnia 28 marca 2017 r.

Jednostka prowadząca oceniany kierunek określiła i stosuje w ramach wewnętrznego systemu zapewnienia jakości kształcenia zasady projektowania i zatwierdzania programów kształcenia, które reguluje Uchwała Senatu Nr 100/XII/16 z dn. 22.12.2016 r. Ponadto Księga Jakości zawiera zakres kompetencji osób i gremiów powołanych w celu zapewnienia jakości

kształcenia, w tym także w zakresie oceny, monitorowania i doskonalenia programu kształcenia. Poszczególne zadania podejmowane w powyżej wspomnianych obszarach działalności zostały określone w Regulaminie Studiów oraz Statucie Uczelni.

Interesariusze wewnętrzni i zewnętrzni uczestniczą w projektowaniu, zatwierdzaniu, monitorowaniu i okresowym przeglądzie programu kształcenia poprzez gremia działające na rzecz poprawy jakości kształcenia, które stanowią jednocześnie strukturę organizacyjną wewnętrznego systemu zapewnienia jakości kształcenia. W skład tejże struktury wchodzi organy kolegialne Uczelni, którymi są: Senat i Konwent. Ponadto na poziomie Uczelni powołano Pełnomocnika ds. Jakości Kształcenia, Uczelnianą Komisję ds. Jakości Kształcenia, a przy Instytucie Społeczno-Artystycznym Instytutową Komisję ds. Jakości Kształcenia oraz Radę Interesariuszy. W pracach w/w gremiów uczestniczą przedstawiciele nauczycieli akademickich oraz studentów, którzy biorą udział również w obradach Konwentu.

Zakres i tryb udziału interesariuszy zewnętrznych i wewnętrznych w procesie podnoszenia i zapewnienia jakości kształcenia, zwłaszcza w zakresie definiowania i ewaluacji efektów kształcenia na etapie tworzenia koncepcji programu kształcenia w Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej im. Jana Grodka w Sanoku reguluje *Procedura WSZJK P-WSZJK-12 Konsultacje z interesariuszami zewnętrznymi i wewnętrznymi*. Celem procedury jest usystematyzowanie i wypracowanie więzi z interesariuszami wewnętrznymi i zewnętrznymi, a także ujednolicenie sposobu pozyskiwania informacji od w/w grup interesariuszy we wszystkich instytutach Uczelni.

Istotną rolę w procesie doskonalenia programu kształcenia pełni Kierownik Katedry Ekonomii, jak również nauczyciele akademicy prowadzący zajęcia, a w szczególności osoby stanowiące minimum kadrowe kierunku *ekonomia*, którzy odpowiadają za realizację poszczególnych przedmiotów, definiują efekty kształcenia oraz formy, metody ich realizacji i weryfikacji, a także opracowują karty przedmiotów.

Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Jana Grodka w Sanoku uzyskała uprawnienia do prowadzenia kształcenia na poziomie studiów I stopnia o profilu praktycznym na kierunku *ekonomia* na mocy decyzji MNiSW z dn. 24.07.2014 r. poprzedzonej rozpatrzeniem przez PKA wniosku, w sprawie którego Prezydium PKA wydało pozytywną opinię wyrażoną w Uchwale Nr 468/2014 z dn. 03.07.2014 r.

Efekty kształcenia realizowane na kierunku *ekonomia* zostały opracowane w oparciu o KRK dla profilu praktycznego, przyjęte i zatwierdzone przez Senat Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Jana Grodka w Sanoku w 2014 roku. Aktualnie opis efektów został dostosowany do Polskiej Ramy Kwalifikacji.

Podczas tworzenia programu kształcenia dla kierunku *ekonomia* uwzględniono opinie interesariuszy wewnętrznych, których stanowili nauczyciele akademicy w większości z bardzo dużym doświadczeniem zawodowym zdobytym poza Uczelnią i Samorząd Studencki. W przypadku interesariuszy zewnętrznych w opiniowaniu programu uczestniczył działający przy Uczelni Konwent. Ponadto przeprowadzono konsultacje z potencjalnymi pracodawcami, których efektem było zidentyfikowanie potrzeby uruchomienia kształcenia na w/w kierunku na wyraźne oczekiwania rynku pracy, w szczególności powstałej w Sanoku strefy ekonomicznej. Popyt na absolwentów, ekonomistów wskazywały również wyniki analiz rynku pracy dla województwa podkarpackiego, które identyfikowały zawody deficytowe w regionie działalności Uczelni.

Podczas konstruowania programu i opracowywania koncepcji kształcenia dla kierunku *ekonomia* korzystano z wzorców krajowych i międzynarodowych, wśród których wymieniono: Wydział Ekonomii i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Wydział Nauk Ekonomicznych Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie oraz University of Economics in Bratislava (Słowacja) jako prowadzących kierunek *ekonomia*.

Z uzyskanych w toku wizytacji informacji wynika, iż program kształcenia realizowany na kierunku *ekonomia* podlegał dotychczas nielicznym korektom, które wprowadzono w oparciu o zmieniające się przepisy prawa, oraz potrzeby interesariuszy wewnętrznych i zewnętrznych, w tym opinie rynku pracy i absolwentów, które wyrażane są w ramach badań, prowadzonej współpracy lub systematycznych konsultacji ze specjalistami znającymi aktualne potrzeby rynku pracy. Istotne znaczenie dla programu kształcenia mają nieformalne kontakty kadry akademickiej z interesariuszami zewnętrznymi, w tym absolwentami i przedstawicielami rynku pracy oraz praktycy włączeni w proces dydaktyczny.

Istotne dla doskonalenia programu okazały się także zalecenia Prezydium Polskiej Komisji Akredytacyjnej, wyrażone w Uchwale Nr 468/2014 z dn. 03.07.2014 r. opiniującej wnioski o uruchomienie kierunku *ekonomia*, które dotyczyły konieczności zapewnienia realizacji zajęć praktycznych także w warunkach zbliżonych do rzeczywistego środowiska pracy np. w formie zajęć laboratoryjnych, projektowych, wizyt studyjnych czy gier symulacyjnych. Realizując powyższy postulat położono nacisk na stosowanie aktywizujących i praktycznych metod dydaktycznych, w szczególności studia przypadków zaczerpnięte z praktyki przedsiębiorstw. Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Jana Grodka w Sanoku prowadzi stałe monitorowanie i okresowe przeglądy programu kształcenia realizowanego na kierunku *ekonomia*, które służą jego doskonaleniu. Czynności w powyższym zakresie podejmowane są zgodnie z założeniami wewnętrznego systemu zapewnienia jakości kształcenia zawartymi w Księdze jakości oraz strategią rozwoju Uczelni. Monitorowanie realizacji programu odbywa się na bieżąco, z kolei okresowe przeglądy dokonywane są systematycznie co najmniej raz w roku akademickim. W przeglądach programowych uczestniczą interesariusze wewnętrzni i zewnętrzni, w tym Instytutowa Komisja ds. Jakości Kształcenia.

W wyniku przeglądu programu kształcenia realizowanego na ocenianym kierunku uznano, że: struktura programu i treści kształcenia są bez zastrzeżeń; efekty kształcenia na kierunku *ekonomia* zostały poprawnie sformułowane i właściwie odniesione do obszarowych efektów kształcenia; matryce odniesienia są jasne i czytelne; nauczyciele akademicy stosowali różnorodne metody nauczania, w tym metody aktywizujące (np. case study, ćwiczenia praktyczne wykorzystujące wiedzę, w tym samodzielne wykonywanie zadań przez studentów, z uwzględnieniem elementów analizy i wnioskowania, gry symulacyjne, quizy, prace zespołowe, peer learning) pozwalające na czynny udział studentów w zajęciach, do których zaliczyć należy także wizyty studyjne w przedsiębiorstwach. Kadra właściwie dobrała środki dydaktyczne i poprawnie wykorzystywała środki technologii informacyjnej. Wykładowcy wykorzystywali aktualne osiągnięcia i wyniki badań z zakresu tematyki przedmiotu. Wnioski te są na ogół zgodne z oceną ZO choć Zespół uznaje, iż wykorzystywanie gier symulacyjnych i specjalistycznego oprogramowania na zajęciach powinno obejmować więcej modułów jak również należy rozważyć wskazanie dyscyplin, do których odnoszą się efekty kształcenia uwzględniając dyscyplinę nauki o zarządzaniu i finansach. Podejmowane w Instytucie działania miały na celu identyfikację problemów wymagających planowania operacyjnego i strategicznego oraz nawiązywały do przykładów z praktyki gospodarczej. Wykładowcy udostępnili studentom za pośrednictwem poczty elektronicznej między innymi własne publikacje książkowe, prezentacje multimedialne oraz przykłady zadań. Sposoby i zasady oceniania zawarte zostały w sylabusach przedmiotów i są przedstawiane studentom przez wykładowców na pierwszych zajęciach oraz w trakcie trwania semestru. Stosowane przez prowadzących zajęcia zasady egzaminacyjne/zaliczeniowe są przejrzyste i czytelne. Zatwierdzanie tematów prac dyplomowych odbyło się przez Radę Instytutu Społeczno-Artystycznego, zgodnie z procedurą Księgi Jakości P-WSZJK-10 *Proces Dyplomowania*. Poddane analizie tematy prac dyplomowych uznano za zgodne z kierunkiem studiów. Zespół Oceniający zwrócił jednak uwagę iż niektóre prace nie mieszczą się w dyscyplinie *ekonomia*,

do której odnoszą się efekty kształcenia i ciążą do dyscypliny finanse i nauki o zarządzaniu. Zatem niezbędne są tu działania naprawcze.

W odniesieniu do praktyk studenckich stwierdzono, że miejsca wyznaczone do odbycia praktyki były odpowiednie; praktyki umożliwiły studentom wykorzystanie wiedzy nabytej podczas studiów do rozwiązywania prostych zadań praktycznych oraz nabycia odpowiednich umiejętności z zakresu funkcjonowania przedsiębiorstw i instytucji budżetowych w praktyce, a zadaniami, jakie opanowali studenci były: zapoznanie się z podstawami prawnymi funkcjonowania konkretnej placówki, regulacją wewnętrzną i strukturą organizacyjną (w tym pracą poszczególnych komórek/oddziałów), opanowanie umiejętności wykonywania czynności biurowych, polegających na weryfikacji, rejestracji i archiwizacji dokumentów.

Dotychczasowe monitorowanie oraz przeglądy programowe przyczyniły się do zmian w sylabusach przedmiotów, polegających na aktualizacji treści kształcenia, literatury lub metod weryfikacji efektów kształcenia. Ponadto w *procedurze P-WSZJK-10 Proces dyplomowania* wprowadzono zapisy dotyczące możliwości przedstawienia przez studenta pracy dyplomowej w formie projektu oraz zapisy umożliwiające powołanie konsultanta praktycznego pracy dyplomowej co Zespół oceniający ocenia jako właściwe dla praktycznego profilu kształcenia.

W wyniku cyklicznych przeglądów programu kształcenia realizowanego na kierunku *ekonomia* dokonywano stosownych korekt, które polegały np. na zamianie przedmiotów do wyboru np. *Najnowsza historia Polski w kontekście europejskim*, *Psychologia osobowości*, *Prawo handlowe*, *Wybrane zagadnienia patologii i profilaktyki* i wprowadzania w ich miejsce nowych przedmiotów, np. *Informatyczne systemy finansowo-księgowe*, *Przedsiębiorczość i negocjacje*, *Informatyczne systemy kadrowo-płacowe umożliwiające* studentom nabycie umiejętności wykorzystywania technik informatycznych oczekiwanych na rynku pracy ;; zmianach sekwencji przedmiotów np. przedmiot *Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich* przeniesiono z semestru V na semestr II, przedmiot *Wizualizacja informacji w biznesie* z semestru II na semestr I, przesuniętymi na inny semestr przedmiotami były także: *Polityka społeczna*, *Prawo*, *Podstawy ekonometrii*. Ponadto zmianie ulegały formy realizacji efektów kształcenia np. w przypadku przedmiotu *Wizualizacja informacji w biznesie* wykład zamieniono na ćwiczenia. Zmiany w programie oddziaływały także na oszacowanie nakładu pracy studentów wycenionego w punktach ECTS, a zatem korekty w przydziale punktów ECTS objęły przedmioty takie jak: *Przedsiębiorczość i negocjacje*, *Zarządzanie zasobami ludzkimi*, *Podatki w przedsiębiorstwach*. Ponadto w wyniku wyboru specjalizacji po pierwszym roku studiów nastąpiła gruntowna zmiana sekwencji przedmiotów, uwzględniająca odpowiedni przyrost wiedzy w poszczególnych modułach.

Skutki zmian programowych miały także wpływ na liczbę godzin przeznaczonych na realizację przedmiotów, takich jak: *Zarządzanie zasobami ludzkimi*, *Podatki w przedsiębiorstwach*.

Z kolei wprowadzenie specjalności *Rachunkowość i podatki* w konsekwencji przyniosło wprowadzenie przedmiotów specjalnościowych, takich jak: *Podstawy bankowości*, *Podatek dochodowy*, *Podatki pośrednie*, *Rachunkowość finansowa*, *Podatki kosztowe*, *Międzynarodowe standardy rachunkowe*, *Programy informatyczne w rachunkowości*, *Analiza sprawozdań finansowych*.

Podczas wizytacji ZO dokonał oceny programu kształcenia realizowanego na ocenianym kierunku stwierdzając pewne jego niedoskonałości w zakresie sekwencji przedmiotów, nazw przedmiotów, tematyki prac dyplomowych, co zostało ocenione w kryterium 1 i 2 .

Jednym z elementów wdrożonego systemu zapewnienia jakości kształcenia jest systematyczna i kompleksowa ocena efektów kształcenia. Ocena realizacji efektów kształcenia przeprowadzana jest zgodnie z procedurą P-WSZJK-3 *Weryfikacja Efektów Kształcenia*, którą zawiera Księga Jakości, obejmuje wszystkie rodzaje zajęć i jest prowadzona na każdym etapie

kształcenia, w tym w procesie dyplomowania. W pomiarze realizacji efektów uczestniczą interesariusze wewnętrzni i zewnętrzni. Szczególne znaczenie odgrywa opinia nauczycieli akademickich stanowiących minimum kadrowe ocenianego kierunku, jednakże z uwagi na fakt, iż kierunek *ekonomia* jest stosunkowo młody, gdyż dopiero w 2017 roku mury Uczelni opuścili pierwsi jego absolwenci skala zgłaszanych propozycji zmian, służących do doskonalenia programu jest niewielka.

Głównym miernikiem oceny realizacji efektów kształcenia jest analiza struktury ocen uzyskanych przez studentów w danym semestrze. Ponadto sprawdzane są metody weryfikacji efektów kształcenia. Aktualnie uznaje się, że oceny są zróżnicowane, a główną przyczyną jest niejednakowy poziom osiągnięcia przez studentów zakładanych efektów kształcenia. W ramach zaleceń władz Instytutu wskazano na dalsze monitorowanie kolejnych sesji w celu porównania struktury ocen i jej zmian oraz przygotowywania propozycji szkoleń podwyższających jakość warsztatu dydaktycznego nauczycieli akademickich realizujących zajęcia na ocenianym kierunku i ewentualnie zajęć wyrównawczych z tych przedmiotów, które sprawiają najwięcej trudności studentom w osiągnięciu efektów kształcenia.

Ponadto wyniki z oceny realizacji efektów kształcenia miały przełożenie na zmiany w programie kształcenia w zakresie liczby godzin, punktów ECTS, sekwencji przedmiotów, bądź wprowadzania, likwidacji przedmiotów, których przykłady wskazano w powyższej części omawianego kryterium, gdyż zmiany te były także poparte systematycznymi przeglądami programu.

Proces monitorowania uwzględnia pozyskiwanie i analizę opinii studentów o procesie kształcenia w tym programie kształcenia. Wpływ studentów, jako interesariuszy wewnętrznych na program i warunki kształcenia zapewniają badania ankietowe, których sposób przeprowadzania reguluje procedura zawarta w Księdze jakości, którą jest P-WSZJK-7 *Studencka Ankieta Oceny Zajęć Dydaktycznych*. W ramach powyższej ankiety studenci dokonują oceny zajęć odpowiadając na pytania czy chętnie uczestniczą w zajęciach prowadzonych przez ocenianego nauczyciela, czy uczestniczenie w zajęciach pomaga w opanowaniu treści przewidzianych programem przedmiotu, czy sposób prowadzenia zajęć pobudza do aktywności intelektualnej, czy zajęcia są prowadzone w odpowiednim tempie, czy zajęcia są realizowane zgodnie z planem (sylabusem), czy pomoce dydaktyczne wykorzystywane podczas zajęć są odpowiednio dobrane, czy zajęcia odbywają się w wyznaczonym czasie, czy zajęcia rozpoczynają się punktualnie. W dalszej części kwestionariusz ankiety dotyczy oceny prowadzącego, a zatem studenci wypowiadają się, czy nauczyciel jest życzliwy i taktowny wobec studentów, czy charakteryzuje się wysokim poziomem kultury osobistej, czy poziom wymagań stawiany studentowi jest wysoki, czy stosowany przez nauczyciela system oceniania jest obiektywny, czy nauczyciel podał przejrzyste zasady zaliczenia zajęć na pierwszych zajęciach, czy inspirował do samodzielnego myślenia, czy jest przygotowany do prowadzenia zajęć, czy sposób przekazywania przez niego treści jest jasny i zrozumiały, czy o prowadzącym zajęcia można powiedzieć, że jest dobrym nauczycielem, czy prowadzący jest dobrze przygotowany do zajęć pod kątem jasności przekazu, zrozumiałego sposobu prowadzenia zajęć, czy jest możliwość kontaktu z nauczycielem poza ustalonymi godzinami konsultacji np. za pomocą e-maila, telefonu, czy nauczyciel jest dostępny dla studentów w godzinach konsultacji oraz czy podał literaturę obowiązkową odnoszącą się do przedmiotu.

W ocenie ZO badania ankietowe zapewniają interesariuszom wewnętrznym i zewnętrznym wpływ na program kształcenia oraz warunki jego realizacji, gdyż umożliwiają im weryfikację jakości prowadzonych zajęć oraz ocenę osób prowadzących zajęcia.

Zgodnie z procedurą badań ankietowych wyniki z przeprowadzanych ewaluacji są wykorzystywane do podniesienia poziomu jakości kształcenia. Ponadto informacje pozyskane z badań ankietowych są uwzględniane przy ocenie okresowej pracownika, w części dotyczącej

oceny działalności dydaktycznej nauczyciela, co więcej są uwzględniane także przy układaniu planów studiów i obsadzie zajęć dydaktycznych. Wewnętrzny system zapewnienia jakości kształcenia jest przygotowany także na wypadek uzyskania przez prowadzącego oceny negatywnej, w przypadku której Kierownik Zakładu zobowiązany jest do przeprowadzenia rozmowy o charakterze dyscyplinującym. W przypadku ocenianego kierunku miały miejsce takie rozmowy, których efektem była jedna zmiana prowadzącego przedmioty takie jak: *Zarządzanie małymi i średnimi firmami*, *Technika komputerowa w działalności gospodarczej*, *Współpraca z firmami ubezpieczeniowymi i bankami*.

Z informacji uzyskanych w toku wizytacji wynika, iż nauczyciele akademicy poddawani ocenie są na ogół pozytywnie postrzegani przez studentów, natomiast opinie pochodzące z ankiet są wnikliwie analizowane i w miarę możliwości realizowane, aby w jak największym stopniu uwzględnić zgłoszone w nich potrzeby studentów. Przykładowo odpowiedzią na potrzeby studentów wynikające zarówno z ankiet, jak i z bezpośrednio przekazanych opinii jest uruchomienie specjalności *Rachunkowość i podatki*. Ponadto na prośby studentów wprowadzono przedmioty, takie jak: *Informatyczne systemy finansowo-księgowe* oraz *Informatyczne systemy kadrowo-płacowe*, przeniesiono przedmiot statystyka po przedmiocie matematyka.

Poza badaniami ankietowymi studenci, jako interesariusze wewnętrzni mają możliwość wypowiedziania się na temat realizacji programu kształcenia w ramach konsultacji, dyżurów oraz bezpośredniego kontaktu z nauczycielami akademickimi, władzami Uczelni i kierownikiem Zakładu Ekonomii, pracownikami administracji, jak również poprzez Samorząd Studencki i reprezentację studentów w Senacie, Radzie Instytutu Społeczno-Artystycznego oraz Instytutowej Komisji ds. Jakości Kształcenia, działających na rzecz zapewnienia i poprawy jakości kształcenia. Z uzyskanych w toku wizytacji informacji wynika, iż przedstawiciele studentów systematycznie uczestniczą w posiedzeniach Instytutowej Komisji ds. Jakości Kształcenia i Rady Instytutu, podczas których mają zapewnioną swobodę wypowiedzi, z której chętnie korzystają i często zabierają głos.

W zakresie projektowania, zatwierdzania i doskonalenia programu kształcenia Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Jana Grodka w Sanoku prowadzi systemową współpracę z otoczeniem społeczno- gospodarczym. Działania w powyższym zakresie prowadzone są zgodnie z procedurą wewnętrznego systemu zapewnienia jakości kształcenia P-WSZJK-12 „*Konsultacje z interesariuszami zewnętrznymi i wewnętrznymi*”. Realizacja powyższego celu odbywa się także poprzez włączenie przedstawicieli rynku pracy do Rady Interesariuszy przy Instytucie Społeczno-Artystycznym Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Jana Grodka w Sanoku. Aktualnie reprezentację w Radzie Interesariuszy posiadają: Państwowa Szkoła Muzyczna I i II st im. Wandy Kossakowej w Sanoku, Przedszkole nr 3 w Sanoku, Miejska Biblioteka Publiczna im. Grzegorza z Sanoka w Sanoku, firma Media Art, Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Zagórzcu, Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Sanoku, Poradnia Psychologiczno- Pedagogiczna w Sanoku, Regionalna Izba Gospodarcza w Sanoku, Przedsiębiorstwo Produkcyjno- Usługowo- Handlowe „DO-MET”, TESTMER WARSZAWA S.A. Oddział Sanok oraz Podkarpacki Bank Spółdzielczy w Sanoku.

Ponadto wyrażenie opinii w sprawach dotyczących potrzeb kształcenia, planów rozwoju Uczelni oraz kierunków i efektów kształcenia należy do kompetencji Konwentu, działającego, jako organ kolegialny Uczelni. Reprezentację w Konwencie posiadają: Starostwo Powiatowe i Urząd Miasta Sanok, Regionalna Izba Gospodarcza w Sanoku, Samodzielny Publiczny Zespół Opieki Zdrowotnej w Sanoku, Samodzielny Publiczny Zespół Opieki Zdrowotnej w Brzozowie, Polskie Górnictwo Naftowe i Gazownictwo S.A., Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Krośnie, Muzeum Historyczne w Sanoku, Miejska Biblioteka Publiczna im. Grzegorza z Sanoka w Sanoku, Pass-Pol Sp. z o. o w Sanoku, Okręgowa Rada Pielęgniarek i

Położnych w Krośnie, Bank PKO S.A. Oddział w Sanoku oraz Bieszczadzki Park Narodowy w Ustrzykach Dolnych. Ponadto w składzie osobowym Konwentu zasiada po dwóch przedstawicieli studentów i pracowników Uczelni, w tym reprezentant Biura Karier Promocji i Współpracy z Zagranicą. Jednym z elementów działalności Konwentu jest nawiązywanie współpracy z organami administracji rządowej, samorządowej, podmiotami społecznymi i gospodarczymi w zakresie organizacji praktyk studenckich i staży zawodowych, jak również organizacja imprez naukowych, kulturalnych i sportowych.

Z uzyskanych w toku wizytacji informacji wynika, iż prowadzona współpraca z otoczeniem zewnętrznym ma na celu pozyskanie opinii na temat: koncepcji kształcenia, w tym sylwetki absolwenta, programu i efektów kształcenia, obsady zajęć, organizacji praktyk studenckich, a także doboru specjalności, co potwierdza wprowadzenie w roku akademickim 2016/2017 do oferty kształcenia specjalności *Rachunkowość i podatki*.

Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Jana Grodka w Sanoku podejmuje starania służące dostosowaniu programu kształcenia do potrzeb rynku pracy poprzez własny monitoring losów zawodowych absolwentów. W przypadku ocenianego kierunku studiów pierwsza i nieliczna grupa absolwentów ukończyła studia w roku akademickim 2016/2017, która zostanie objęta pierwszym etapem monitorowania losów absolwentów Uczelni w 2019 roku, dlatego też informacje od absolwentów na temat doskonalenia programu kształcenia pozyskiwane są w oparciu o bezpośrednie kontakty kadry z absolwentami, nieformalne konsultacje i rozmowy z osobami zatrudnionymi w Uczelni, a także poprzez podmioty współpracujące z Uczelnią. Z opinii pozyskanych w toku wizytacji wynika, iż skala zgłaszanych propozycji zmian nie jest duża ze względu na zakończenie pierwszego cyklu kształcenia, dlatego też wiążące i być może bardziej przydatne do doskonalenia programu kształcenia realizowanego na kierunku *ekonomia* będą pierwsze wyniki z własnych badań.

3.2

Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Jana Grodka w Sanoku realizuje cele wewnętrznego systemu zapewnienia jakości kształcenia, zgodnie z którymi systematycznie podejmuje działania sprawdzające, czy zapewnia dostęp do pełnych, aktualnych i zgodnych z potrzebami różnych grup interesariuszy informacji. W celu usprawnienia dostępu do informacji i wzbogacania zasobów informacyjnych pozyskiwane są opinie na ich temat od beneficjentów procesu kształcenia, które służą działaniom korygującym.

W powyższym celu przeglądane są wszystkie źródła udostępniania informacji, które służą do publikowania danych, są to w szczególności strona internetowa Uczelni, portale społecznościowe oraz systemy elektroniczne wykorzystywane do obsługi toku studiów. Ponadto zapewnienie dostępu do informacji w wizytowanej jednostce odbywa się z wykorzystaniem tradycyjnych metod, takich jak bezpośredni kontakt z władzami Uczelni, działami administracji oraz tablice i gabloty informacyjne. Na początku pierwszego semestru studiów organizowane jest spotkanie z dziekanem, osobami odpowiedzialnymi za obsługę administracyjną oraz przedstawicielami studentów celem przekazania nowym studentom informacji nt. systemu stypendialnego, zaliczania praktyk zawodowych, systemu wsparcia oferowanego studentom w procesie uczenia się, programów wymiany międzynarodowych oraz możliwości rozwijania dodatkowych umiejętności jakie oferuje jednostka. Wewnątrz sieci uczelnianej funkcjonują infokioski, hotspot, czytelnia. Poza standardowymi kanałami komunikacji ze studentami Uczelnia wykorzystuje komunikację sms, e-mail oraz elektroniczną tablicę ogłoszeń (ETO).

W przypadku studentów informacje udostępniane są z wykorzystaniem wirtualnego dziekanatu, w ramach którego funkcjonuje podsystem e-student i e-prowadzący. System e-student wspomaga studentów, a jednocześnie umożliwia im: odbiór ważnych komunikatów z Uczelni oraz Działu Toku Studiów, dostęp do najważniejszych informacji kontaktowych,

kontrolę własnego indeksu elektronicznego, zamawianie wybranych druków i zaświadczeń oraz sprawdzenie statusu ich realizacji, pobranie wzorów dokumentów i druków, monitorowanie wpłat. Ponadto system ten zawiera informacje o przedmiotach, prowadzących zajęcia, miejscach odbywania zajęć, kontakty z wykładowcami, decyzje wydawane w zakresie indywidualnych spraw studenckich, w tym dotyczące pomocy materialnej. Z kolei podsystem e-prowadzący pozwala na przegląd prowadzonych zajęć wraz wprowadzaniem wyników zaliczeń oraz umożliwia kontakt ze studentem.

Z uzyskanych podczas wizytacji informacji wynika, iż na ogół zapewnia się studentom i innym beneficjentom procesu kształcenia pełne i aktualne informacje o programie kształcenia i uzyskiwanych efektach kształcenia. Mając na uwadze dostępność, kompletność, a także aktualność informacji o ofercie edukacyjnej oraz jakość kształcenia pod kątem zapotrzebowania różnych grup odbiorców Władze Uczelni, Instytutu Społeczno-Artystycznego, a na szczeblu Zakładu Ekonomii - Kierownik, bądź wyznaczona przez niego osoba systematycznie monitorują udostępniane zasoby, a w przypadku zidentyfikowania braków, bądź zastrzeżeń natychmiast podejmują działania korygujące.

Z wprowadzonych rozwiązań systemowych wynika, iż cyklicznie przed rozpoczęciem każdego roku akademickiego Dyrektor Instytutu Społeczno-Artystycznego i kierownicy poszczególnych zakładów, w tym Zakładu Ekonomii sprawdzają okresowo jakość i aktualność oferty dydaktycznej oraz tok studiów w Instytucie/Zakładzie i przekazują stosowne informacje o aktualności oferty dydaktycznej na następny rok akademicki. Uaktualnianie informacji o procesie kształcenia odbywa się we wszystkich stosowanych formach przekazu i wymiany informacji, a dzięki sprawnie działającemu systemowi e-Dziekanat wszelkie sprawy wprowadzane są na bieżąco.

Z dotychczasowych przeglądów zasobów informacyjnych wynika, iż w Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej im. Jana Grodka w Sanoku publiczny dostęp do informacji jest zapewniany przez stronę internetową Uczelni. Za pomocą strony udostępniane są informacje dotyczące procesu kształcenia. W wyniku oglądu przez ZO zawartości stron internetowych prowadzonych przez Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej im. Jana Grodka w Sanoku, należy stwierdzić, że na stronie Uczelni stworzone zostały odpowiednie zakładki dla kandydatów, studentów, pracowników i absolwentów oraz odrębną podstronę, zawierającą informacje o Uczelni. W odniesieniu do ocenianego kierunku strona internetowa Uczelni w zakładce *dla kandydatów* zawiera ogólne informacje o kierunku, w tym oferowane specjalności i charakterystykę sylwetki absolwenta. Z kolei w zakładce *Dział Toku Studiów* udostępniane są informacje studentom takie jak: kontakt/godziny otwarcia, organizacja roku akademickiego, plany zajęć, sylabusy, opłaty, umowy o warunkach odpłatności, kredyt studencki, dokumenty regulujące tok studiów, ECTS (wraz z procedurą weryfikacji efektów kształcenia), Stypendia, Praca dyplomowa i egzamin dyplomowy.

Informacje dla studentów udostępniane są także za pomocą zakładki *dla studentów*, widniejącej na stronie internetowej Uczelni, która zawiera: informacje z Działu Toku Studiów, Biura Karier, Promocji i Współpracy, oferty pracy, ubezpieczenia, Samorząd studencki, Koła naukowe, Koła zainteresowań, Magazyn studencki Ob.Sesja, Klub Uczelniany AZS oraz studenci z niepełnosprawnościami. Na stronie Internetowej można uzyskać informacje z zakresu: systemu zaliczania praktyk zawodowych wraz z regulaminem praktyk.

Opis wsparcia w postaci stypendiów zamieszczono w zakładce *dla kandydatów*. Wewnętrzne akty prawne, takie jak Statut, Regulamin Studiów, Zasady rekrutacji zamieszczono w Biuletynie Informacji Publicznej Uczelni utworzonym na stronie internetowej.

Strona Uczelni zawiera także zakładkę *dla pracowników*, która wykorzystywana jest do udostępniania informacji kadrze akademickiej. Zakładka ta zawiera: e-dziekanat, informacje pracownicze, usługi informatyczne oraz kwestie związane z podróżami służbowymi. Ponadto w zakładce *działalność naukowa*, znajdują się informacje takie jak: konferencje i wydarzenia,

wydawnictwa ciągłe, wydawnictwa zwarte, materiały pokonferencyjne, publikacje dofinansowane, działalność naukowa studentów oraz badania.

Informacje na temat programów mobilnościowych, a w szczególności programu Erasmus+ zawiera strona internetowa Uczelni, na której znajdują się: dane o programie, ECHE & EPS, dla studentów, dla nauczycieli akademickich, dla pracowników nie dydaktycznych, dla osób niepełnosprawnych, Partnerzy Erasmus+, kalendarz działań, koordynatorzy programu oraz deklaracja udziału. Informacje o wydarzeniach organizowanych w jednostce umieszczane są w aktualnościach na stronie Internetowej oraz przekazywane bezpośrednio przez nauczycieli akademickich na zajęciach dydaktycznych.

Na uwagę ZO zasługuje także zasób informacji na temat infrastruktury dydaktycznej udostępniany za pomocą strony internetowej Uczelni. Sprawdzoną w Uczelni praktyką, a jednocześnie płaszczyzną do wymiany własnych poglądów jest prowadzenie bieżących konsultacji ze studentami, kandydatami oraz interesariuszami zewnętrznymi, którzy wyrażają swoje opinie na temat udostępnianych danych i na ogół uznają je za wystarczające. Ponadto studenci mają możliwość zgłoszenia uwag i nieprawidłowości w zakresie dostępu do informacji o programie i procesie kształcenia na ocenianym kierunku oraz jego wynikach bezpośrednio prowadzącym zajęcia, pracownikom administracji, a także poprzez swoich przedstawicieli.

W zakresie przepływu informacji o programie i procesie kształcenia na ocenianym kierunku oraz jego wynikach studenci oceniają nauczycieli akademickich. Oceny tej, jak wspomniano, studenci dokonują w ramach ankietyzacji dotyczącej oceny zajęć dydaktycznych. Ponadto powyższą możliwość studenci mają także w ramach cyklicznie przeprowadzanych badań na temat poziomu obsługi przez Dział Toków Studiów oraz Administrację i obsługę.

Dotychczasowe wyniki z przeprowadzonych badań są na ogół pozytywne, jednakże w ramach doskonalenia zasobów informacyjnych na bieżąco podejmowane są działania usprawniające dostęp do informacji poszczególnym grupom interesariuszy. Jako przykładowe działania podjęte w powyższym zakresie wymieniono wprowadzenie od roku akademickiego 2012/2013 systemu e-dziekanat oraz elektronicznego indeksu, co stanowiło bardzo duże udogodnienie dla studentów, polegające na odejściu od konieczności zbierania wpisów w indeksie i na karcie okresowych osiągnięć.

W ocenie ZO PKA w Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej im. Jana Grodka w Sanoku opracowano i wdrożono stosowne regulacje systemowe, które w odpowiedni sposób umożliwiają zapewnianie stałego dostępu do pełnej i aktualnej informacji o procesie kształcenia w tym na kierunku ekonomia . Powyższe potwierdziła także grupa studentów uczestnicząca w spotkaniu z Zespołem PKA oraz osoby odpowiedzialne za wewnętrzny system zapewnienia jakości kształcenia.

Uzasadnienie, z uwzględnieniem mocnych i słabych stron

Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Jana Grodka w Sanoku określiła i stosuje zasady projektowania, zatwierdzania i doskonalenia programów kształcenia.

Realizowany na ocenianym kierunku studiów program kształcenia jest stale monitorowany i podlega okresowym przeglądom, w wyniku których jest doskonalony w oparciu o potrzeby interesariuszy wewnętrznych i zewnętrznych, w tym rynku pracy.

Interesariusze wewnętrzni i zewnętrzni zostali włączeni do prac nad tworzeniem i doskonaleniem koncepcji i oferty kształcenia, a także programu i efektów kształcenia. Ponadto w ramach badań ankietowych oraz swobodnych wypowiedzi interesariusze mają zapewnioną możliwość oceny i wpływ na realizowany program oraz warunki kształcenia, a także dostęp do informacji.

Mocną stroną wewnętrznego systemu zapewnienia jakości kształcenia są wdrożone procedury i podejmowane działania projakościowe, które umożliwiają budowanie kultury jakości, są w pełni zorientowane na doskonalenie programu kształcenia, ocenę realizacji efektów kształcenia, a w szczególności podnoszenie jakości kształcenia na ocenianym kierunku studiów.

Za kolejną mocną stroną systemu zapewnienia jakości kształcenia należy uznać jego czuwanie nad zapewnieniem dostępu do informacji jak największej grupie interesariuszy. Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Jana Grodka w Sanoku zapewnia publiczny dostęp do aktualnej, kompleksowej, zrozumiałej i zgodnej z potrzebami różnych grup odbiorców informacji o programie kształcenia i realizacji procesu kształcenia oraz przyznawanych kwalifikacjach, rekrutacji, możliwościach dalszego kształcenia i zatrudnienia absolwentów oraz skutecznie wykorzystuje wyniki oceny publicznego dostępu do informacji w podnoszeniu jego jakości, w tym zgodności z potrzebami odbiorców. Studenci pozytywnie oceniają aktualność strony internetowej.

Z rozmów i spotkań przeprowadzonych podczas wizytacji ze studentami, nauczycielami akademickimi, władzami jednostki, a także osobami odpowiedzialnymi za wewnętrzny system zapewnienia jakości kształcenia wynika, iż w wizytowanej jednostce prawidłowo funkcjonuje system upowszechniania informacji o programie i procesie kształcenia, choć zwrócenia uwagi wymagają opinie studentów przedstawione ZO podczas spotkania, z których wynika, iż wpływ studentów na jakość kształcenia jest ograniczony z uwagi na brak informacji zwrotnej na temat efektów i zakresu działań podejmowanych na podstawie wypełnianych ankiet.

W ocenie Zespołu PKA poprawne jest dokumentowanie działań podejmowanych na rzecz zapewnienia jakości kształcenia.

Słabą stroną systemu zapewnienia jakości kształcenia jest skuteczność przeglądów programowych, gdyż w wyniku dotychczas przeprowadzonych analiz system nie wychwycił nieprawidłowości zidentyfikowanych podczas wizytacji w odniesieniu do realizacji programu kształcenia na ocenianym kierunku, a w szczególności weryfikacji efektów kształcenia.

Dobre praktyki

Zalecenia

-wskazane jest objęcie prac dyplomowych i etapowych zwiększonym nadzorem wewnętrznego systemu zapewnienia jakości kształcenia- w tym zaleca się weryfikację i ocenę prac dyplomowych wraz z omówieniem zidentyfikowanych uwag i spostrzeżeń z nauczycielami akademickimi, w tym promotorami i recenzentami prac dyplomowych;

Kryterium 4. Kadra prowadząca proces kształcenia

- 4.1. Liczba, dorobek naukowy/artystyczny, doświadczenie zawodowe zdobyte poza uczelnią oraz kompetencje dydaktyczne kadry
- 4.2. Obsada zajęć dydaktycznych
- 4.3. Rozwój i doskonalenie kadry

Analiza stanu faktycznego i ocena spełnienia kryterium 4

4.1.

Zajęcia na kierunku ekonomia o profilu praktycznym na poziomie studiów I stopnia prowadzi 27 osób wliczając w to lektorów języków obcych oraz osoby prowadzące zajęcia z wychowania fizycznego. Analiza przedstawionego dorobku naukowego, doświadczenia praktycznego i dydaktycznego skłania do stwierdzenia, że kadra naukowo-dydaktyczna realizująca proces kształcenia reprezentuje właściwe dla kierunku spektrum specjalności

naukowych, wśród których znajdują się między innymi: Ekonomia, Ekonomika rolnictwa, Marketing, Finanse, Matematyka, Rachunkowość finansowa, Zarządzanie finansami, Controlling, Informatyka ekonomiczna, Statystyka i ekonometria.

Uczelnia do minimum zgłosiła 10 osób. Na podstawie analizy dorobku naukowego, doświadczenia zawodowego, analizy obciążeń dydaktycznych i złożonych oświadczeń o przynależności do minimum kadrowego Zespół Oceniający PKA stwierdza, że wszystkie osoby proponowane do minimum przez władze PWSZ w Sanoku spełniają wymogi Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 26 września 2016 roku w sprawie warunków prowadzenia studiów. Wydział posiada zatem minimum kadrowe na studiach I stopnia na ocenianym kierunku *ekonomia*. Zespół Oceniający do minimum kadrowego zaliczył 3 samodzielnych nauczycieli akademickich oraz 5 doktorów a także 2 magistrów. Szczegółowy wykaz nauczycieli akademickich, którzy zostali zaliczeni do minimum kadrowego ocenianego kierunku zamieszczono w załączniku nr 4.

Wśród osób zaliczonych do minimum kadrowego 3 osoby zostały zaliczone na podstawie dorobku naukowego, 4 osoby na podstawie łącznego dorobku naukowego i doświadczenia zawodowego oraz 3 osoby (w tym 2 magistrów) na podstawie doświadczenia zawodowego uzyskanego poza uczelnią zgodnego z umiejętnościami określonymi w opisie efektów kształcenia zakładanych dla kierunku. Dorobek naukowy osób zaliczonych do minimum kadrowego jest w pełni zgodny z dyscypliną naukową *ekonomia*, do której odnoszą się efekty kształcenia. Na wyrazne podkreślenie zasługuje fakt, że znaczna część kadry zaliczonej do minimum kadrowego posiada bogate praktyczne doświadczenie zawodowe związane z umiejętnościami wskazanymi w opisie efektów kształcenia. Na 10 osób zgłoszonych do minimum kadrowego 7 posiada dorobek praktyczny zdobyty poza uczelnią, którym może się dzielić ze studentami. Dorobek praktyczny trzech osób związany jest z pracą zawodową w analizie gospodarczej, w tym analizach rynku, badaniach statystycznych oraz w obszarze zarządzania bazami danych. Wśród kadry prowadzącej zajęcia, w tym w minimum kadrowym, jest właściciel przedsiębiorstwa produkcyjnego eksportującego produkty na rynki światowe, prezes banku spółdzielczego, dyrektor finansowy dużych przedsiębiorstw, 2 pracowników banku, koordynator projektów unijnych, co wspiera przede wszystkim kształcenie z zakresu umiejętności analitycznych oraz sprzedażowych. Na uwagę zasługuje też doświadczenie księgowe i samorządowe niektórych osób, a także doświadczenie w zakresie znajomości zagadnień ekonomiki rolnictwa i ochrony środowiska.

Część kadry prowadzącej zajęcia na kierunku *ekonomia* posiada dorobek naukowy w dyscyplinie *ekonomia*, reprezentując takie specjalności naukowe jak *ekonomika rolnictwa*, *ochrona środowiska*, *polityka społeczna*, *mikroekonomia*, *podatki*, *gospodarka regionalna*. Nauczyciele akademicy zatrudnieni w PWSZ uczestniczą w pracach badawczych i rozwojowych. Wynikiem tych prac są publikacje naukowe lub branżowe, jak również udział w konferencjach naukowych i branżowych, a także zdobywanie kolejnych uprawnień zawodowych. Pracownicy Uczelni publikują prace w punktowanych czasopismach znajdujących się na liście MNiSW, w szczególności w: *Acta Oeconomica Cassoviensia - Scientific Journal*, *Journal of Agribusiness and Rural Development*, *Journal of Applied Economic Science*, *Barometr Regionalny*, *Finanse Zeszyt Naukowy Wyższej Szkoły Zarządzania i Bankowości w Krakowie*, *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, *Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania (Uniwersytet Szczeciński)*, *Czasopismo Naukowe Zarządzanie i Edukacja*, *Problemy Rolnictwa Światowego*, *Przegląd Zachodniopomorski*, *Kwartalnik Nauk o Przedsiębiorstwie* itp. Biorąc pod uwagę kwalifikacje naukowe i zawodowe kadry prowadzącej zajęcia na kierunku *ekonomia* można stwierdzić, iż kadra posiada kompleksowy dorobek z uwagi na reprezentowanie aspektu naukowego i zawodowego, a także odpowiednich, zgodnych z potrzebami dydaktycznymi

kierunku specjalizacjami naukowymi i doświadczeniem zawodowym dobrze wpisującymi się w prowadzone dwie specjalności.

Czas pracy w Uczelni osób zaliczonych do minimum kadrowego jest zróżnicowany. Niektórzy nauczyciele akademicki pracują w niej od wielu lat, inni zostali zatrudnieni w ostatnich dwóch czy trzech latach. Można stwierdzić, że od roku 2014 nastąpiła częściowa wymiana kadry prowadzącej zajęcia na kierunku ekonomia.

ZO PKA wizytował zajęcia prowadzone na kierunku *ekonomia*, co pozwoliło na pozytywną ocenę kompetencji dydaktycznych zarówno kadry akademickiej jak i praktycznej.

4.2

Przy przydziale zajęć dydaktycznych władze Uczelni biorą pod uwagę trzy elementy. Pierwszym jest zgodność dorobku naukowego i kompetencji dydaktycznych osób prowadzących zajęcia z dyscyplinami naukowymi powiązanymi z tymi zajęciami. Drugim jest zgodność doświadczenia zawodowego uzyskanego poza uczelnią z umiejętnościami zakładanymi w opisie efektów kształcenia, ze szczególnym uwzględnieniem zajęć, które prowadzą do osiągania przez studentów kompetencji zawodowych (praktycznych). Ostatnim elementem jest natomiast wysokość pensum dydaktycznego danego pracownika. Kwalifikacje kadry dydaktycznej, szczególnie tej wliczanej do minimum kadrowego są przedmiotem analizy dokonywanej przez funkcjonującą w ramach Uczelni Komisję ds. Jakości Kształcenia.

Obsada zajęć dydaktycznych jest na ogół prawidłowa. Występują jednak odstępstwa, które zostały wyszczególnione w załączniku nr 6. Zastrzeżenia ZO PKA budzi obsada takich przedmiotów jak: nauka o państwie, korespondencja handlowa oraz etyka biznesu. Wśród dorobku naukowego czy też doświadczenia praktycznego nauczycieli prowadzących te przedmioty nie znaleziono przykładów potwierdzających ich kompetencje w wymienionych obszarach. Dlatego też zaleca się rewizję przydziału zajęć w kierunku uzyskania pełnej zgodności z posiadanymi kwalifikacjami. Pomimo tych uwag dorobek i doświadczenie zawodowe pozostałych osób prowadzących zajęcia na kierunku ekonomia są zgodne z prowadzonymi przez nich przedmiotami. Na wydziale zajęcia prowadzą wykładowcy, którzy są praktykami, co jest zarówno wymogiem, jak i wartością dodaną studiów na kierunku *ekonomia*, profil praktyczny. Zajęcia dydaktyczne prowadzą osoby o doświadczeniu odpowiednim do zakresu zajęć. Analiza obsady zajęć na ocenianym kierunku studiów pozwala jednoznacznie stwierdzić, że zajęcia związane z praktycznym przygotowaniem zawodowym prowadzone są przez osoby z których większość posiada odpowiednie doświadczenie zawodowe zdobyte poza uczelnią. Doświadczenie zawodowe zdobywali na stanowiskach menadżerskich w przedsiębiorstwach i w sektorze bankowym, w księgowości i w sektorze administracji publicznej. W gronie nauczycieli znajdują się osoby z doświadczeniem w zarządzaniu podmiotami gospodarczymi i projektami, również z udziałem finansowania zewnętrznego.

Z obserwacji ZO PKA poczynionych podczas wizytacji wynika, że niektórzy nauczyciele akademicki prowadzą dużą liczbę dość zróżnicowanych z uwagi na treści kształcenia przedmiotów na ocenianym kierunku studiów, podczas gdy inni – jeden lub dwa przedmioty o zbieżnych treściach. Dla przykładu, jeden z nauczycieli prowadzi na ocenianym kierunku następujące przedmioty: *Ekonomia*, *Rachunkowość przedsiębiorstw rolniczych i leśnych*, *Ekonomika gospodarstw rolnych i leśnych*, *Informatyczne podstawy zarządzania*, *Korespondencja handlowa*, *Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich* oraz *Arkusze Kalkulacyjne – metody zaawansowane*. Inny bardzo obciążony wykładowca prowadzi z kolei: *Zarządzanie zasobami ludzkimi*, *Zarządzanie*, *Etyka biznesu*, *Podstawy logistyki*, *Praktyczne zarządzanie jakością*. W opinii ZO należy poddać analizie kwestie równomierności obciążeń dydaktycznych oraz reprezentowanych specjalizacji naukowych i praktycznych.

4.3.

Władze Uczelni deklarują, że założenia polityki kadrowej są następujące:

- zatrudniani pracownicy powinni gwarantować odpowiedni poziom i jakość procesu dydaktycznego oraz możliwość osiągnięcia przez studentów zakładanych efektów kształcenia,
- stopniowe zwiększanie liczby zatrudnianych pracowników w PWSZ w Sanoku na podstawowym miejscu pracy oraz zmniejszanie zatrudnienia na umowy zlecenia i preferowanie zatrudnienia na podstawie umowy o pracę,
- angażowanie w proces dydaktyczny jak największej liczby wysoko kwalifikowanych praktyków,
- umożliwienie pracownikom udziału w konferencjach i sympozjach naukowych oraz możliwości publikacji poprzez refinansowanie kosztów,
- umożliwienie rozwoju naukowego poprzez wsparcie finansowe związane z uzyskiwaniem stopni doktorskich i habilitacyjnych na innych uczelniach.
- motywowanie kadry do rozwoju naukowego i zawodowego poprzez dokonywanie okresowych ocen pracowników.

Nauczyciele akademicki obecni na spotkaniu z ZO PKA podkreślali zasady polityki kadrowej informując też iż w ramach podwyższania kwalifikacji organizowane są szkolenia językowe dla kadry dydaktycznej.

Wymagane kwalifikacje nauczycieli akademickich, tryb ich zatrudniania i zwalniania określa Statut Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Jana Grodka w Sanoku oraz Instrukcja dotycząca procedur zawierania umów o pracę i umów cywilnoprawnych z nauczycielami akademickimi oraz z pracownikami administracji i obsługi. Istotnym elementem Wewnętrznego Systemu Zapewnienia Jakości Kształcenia jest procedura dotycząca *okresowej oceny nauczycieli akademickich*. Celem tej procedury jest obiektywna i rzetelna ocena nauczycieli akademickich. W ramach procedury nie rzadziej niż raz na cztery lata każdy spośród nauczycieli podlega ocenie. Kolejnym elementem oceny dydaktycznego dorobku nauczyciela akademickiego jest ocena jakości prowadzonych przez niego zajęć dydaktycznych, uwzględniająca wyniki anonimowych ankiet studentów oraz protokołów hospitacji zajęć dydaktycznych. Plan hospitacji przedstawiany jest na cały rok akademicki. Hospitacje są przeprowadzane okresowo, dotyczą wszystkich pracowników bez względu na stopień i tytuł naukowy. Wyniki hospitacji są jawne dla pracownika hospitowanego. Proces zatrudnienia odbywa się na zasadach postępowania konkursowego, którego rozstrzygnięcie realizuje Komisja konkursowa powołana przez Rektora. Dla pracowników z zewnątrz, deklarujących dodatkowe miejsce pracy, są tworzone czasowe umowy.

Istotną rolę w realizacji polityki kadrowej spełnia efektywny program dotyczący systemu zatrudniania i premiowania pracowników za aktywność naukowo-dydaktyczną i organizacyjną na rzecz rozwoju Uczelni. Na początku października przyznawane są nagrody indywidualne i zespołowe za uzyskane osiągnięcia w poprzednim roku akademickim. Zasady przyznawania nagród określa uchwała Senatu nr 53/X/2017 w sprawie Regulaminu nagród z dnia 12 września 2017 r.

Każdy pracownik Zakładu Ekonomii może ubiegać się o dofinansowanie publikacji i udział w konferencjach krajowych i międzynarodowych. Podstawą dofinansowania jest zatrudnienie w podstawowym miejscu pracy, afiliacja publikacji przez PWSZ im. Jana Grodka, przydatność w procesie kształcenia lub praktyczny jej wymiar. Innym aspektem wsparcia jest możliwość ubiegania się o 12 miesięczne stypendia doktorskie i habilitacyjne oraz dofinansowanie przewodów doktorskich i postępowań habilitacyjnych. Przepisy regulujące w tym zakresie precyzuje Uchwała nr 46/ V/ 2013 Senatu z dnia 23 maja 2013 r. z późniejszymi zmianami. Istotnym elementem oceny pracownika są wyniki ankiet studentów oceniających prowadzenie zajęć. Studenci oceniający nauczycieli akademickich, dokonują tego poprzez wypełnienie

ankiet studenckich, która swoim zakresem obejmuje ocenę prowadzącego jak również zajęcia. Wyniki oceny mogą być podstawą awansu lub rozwiązania stosunku pracy. Ocena jakości kadry prowadzącej zajęcia na kierunku *ekonomia* jest systematyczna, kompleksowa i obejmuje wiele aspektów, związanych m.in. z prawidłowością przekazywanych treści, komunikatywnością, kontaktem ze studentami, organizacją zajęć oraz kulturą osobistą. Podczas wizytacji udostępnione zostały arkusze ocen pracowników, za lata 2015/16 i 2016//17. Udostępniono także plany hospitacji, arkusze hospitacji oraz wyniki ankietyzacji nauczycieli akademickich. Arkusze są skrupulatnie wypełnione, zaś ocena udokumentowana. Pytania ankietowe dotyczą realizacji zajęć zgodnie z założonymi efektami, przejrzystości zasad zaliczania, podania wykazu literatury przedmiotu, sposobu przekazywania wiedzy, motywowania studentów do aktywności, terminowości odbywania zajęć i zgodności z harmonogramem oraz dostępności prowadzącego podczas konsultacji. Oceny są przekazywane pracownikom. Wnioski z przeprowadzanej ankietyzacji są dyskutowane przez władze jednostki i w razie potrzeby przeprowadzane są hospitacje zajęć oraz rozmowy wyjaśniające z nauczycielami akademickimi. Jednostka podała przykład, w którym była zmuszona rozwiązać umowę z nauczycielem z powodu kolejnej negatywnej oceny uzyskanej w ankietach studenckich,

Z dokumentów wynika, że oceny hospitacji są pozytywne, zaś nauczyciele akademicy są dobrze oceniani przez studentów.

Na podstawie powyższej analizy ZO PKA można jednoznacznie stwierdzić, że zasady zatrudniania, awansowania i zakończenia stosunku pracy w PWSZ w Sanoku pozytywnie wpływają na prawidłowy dobór kadry i zapewnienie jej niezbędnego rozwoju, a także są w pełni zrozumiałe i cechują się przejrzystością.

Uzasadnienie, z uwzględnieniem mocnych i słabych stron

Liczba pełnoetatowych pracowników naukowo-dydaktycznych oraz wykładowców zatrudnionych na podstawie umów cywilnoprawnych umożliwia realizację zakładanych efektów kształcenia. Kwalifikacje naukowe oraz doświadczenie praktyczne i zawodowe wykładowców tworzą spójny zestaw, który jest adekwatny do potrzeb naukowo-dydaktycznych wynikających z opisu zakładanych do realizacji efektów kształcenia. Zespół Oceniający PKA stwierdza, że minimum kadrowe na ocenianym kierunku studiów jest spełnione, ponieważ dorobek naukowy oraz doświadczenie zawodowe osób zaliczonych do minimum kadrowego są w pełni zgodne z wymaganiami w tym zakresie. Obsada zajęć dydaktycznych jest na ogół prawidłowa. Obciążenia kilku pracowników są zbyt zróżnicowane z uwagi na tematykę prowadzonych przedmiotów zaś obsada kilku przedmiotów wymaga rewizji w nowym roku akademickim. Uczelnia dysponuje grupą wykładowców – praktyków o doświadczeniu adekwatnym do prowadzonych zajęć, których udział w procesie kształcenia zapewnia studentom praktyczne przygotowanie zawodowe.. Uczelnia realizuje transparentną politykę kadrową, która jest zorientowana na pozyskanie i rozwój własnej kadry akademickiej.

Jednostka prowadząca oceniany kierunek stosuje skuteczne narzędzie do badania opinii studentów o wywiązywaniu się osób prowadzących zajęcia z obowiązków dydaktycznych. Wyniki ankietyzacji nie są przekazywane studentom do wiadomości.

Dobre praktyki

Zalecenia

- dokonanie właściwej obsady zajęć przedmiotów wyszczególnionych w załączniku nr 6.
- zapewnienie odpowiedniej obsady zajęć uwzględniającej bardziej równomierne i zgodne z dorobkiem lub doświadczeniem zawodowym prowadzącego obciążenie dydaktyczne .
- zaleca się informowanie studentów o wynikach ankietyzacji zajęć dydaktycznych.

Kryterium 5. Współpraca z otoczeniem społeczno-gospodarczym w procesie kształcenia

Analiza stanu faktycznego i ocena spełnienia kryterium 5

Jednym z celów Strategii Rozwoju PWSZ jest współpraca z otoczeniem społeczno-gospodarczym. Za realizację tego celu odpowiadają dyrektorzy instytutów i kierownicy zakładów. Współpraca z otoczeniem społeczno-gospodarczym odbywa się na kilku płaszczyznach. Pierwsza z nich to powołanie pracodawców w poczet członków Konwentu Uczelni, do którego kompetencji należy m.in. wyrażanie opinii dotyczących potrzeb kształcenia, planów rozwoju oraz kierunków kształcenia czy specjalności. W skład Konwentu wchodzi m.in. Starosta Sanocki, Zastępca Burmistrza Sanoka, Dyrektor Regionalnej Izby Gospodarczej w Sanoku, Dyrektor Ekonomiczno-Finansowy PGNiG o/Sanok, Dyrektor Banku PeKAo S.A. oddział w Sanoku, Prezes Zarządu Pass-Pol Sp. z o.o.

Instytut Społeczno-Artystyczny (ISA) posiada sformalizowane ciało doradcze w postaci Rady Interesariuszy Zewnętrznych. W skład 11-osobowej Rady wchodzi m.in.: przedstawiciele Regionalnej Izby Gospodarczej w Sanoku, przedsiębiorstwa TESTMER Warszawa S.A. Oddział Sanok, Podkarpackiego Banku Spółdzielczego w Sanoku, Miejskiej Biblioteki Publicznej w Sanoku, Miejsko-Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Zagórz, Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Sanoku. Posiedzenia Zespołu z udziałem Dyrektora Instytutu ISA odbywają się raz w roku. Podczas prac zespołu poruszane są tematy dotyczące praktyk (program praktyk, miejsce odbywania praktyk, zakładane efekty kształcenia), proponowane są tematy prac dyplomowych, które studenci mogą realizować.

Instytut Społeczno-Artystyczny współpracuje także w sposób w pełni sformalizowany z otoczeniem społeczno-gospodarczym w ramach organizacji i prowadzenia praktyk dla studentów u danego pracodawcy. Ponadto współpraca obejmuje projekt pn. „Program praktyk zawodowych w Państwowych Wyższych Szkołach Zawodowych” współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020 w ramach której przedsiębiorstwa regionu takie jak PASS-POLSKA w Sanoku, ABACUS Biuro Rachunkowe w Ustrzykach Dolnych, BELL doradztwo rachunkowe w Sanoku, Przedsiębiorstwo Nasienne Centrala Nasienna w Sanoku, Urząd Gminy Sanok, Automet Sanok, ZUS Jasło/o. Sanok, GLOBALO MAX w Sanoku, WAGABUDNA w Sanoku, Bank PEKAO o. Sanok są miejscem odbywania 6 miesięcznych praktyk zawodowych..

W spotkaniu ZO z pracodawcami uczestniczyło 16 interesariuszy zewnętrznych. Przekrój ich działalności był bardzo szeroki (m.in. Dyrektor ZUS w Sanoku, Starosta Sanocki, kadra zarządzająca największych okolicznych firm produkcyjnych, przedstawiciele samorządów lokalnych, ARiMR w Sanoku, Dyrektor Regionalnej Izby Gospodarczej) i związany z profilem kierunku ekonomia. Pracodawcy podkreślali wysokie kompetencje zarówno studentów odbywających u nich praktyki i absolwentów wizytowanego kierunku. Pracodawcy potwierdzili, że zatrudniają zarówno studentów, jak i pierwszych absolwentów kierunku ekonomia i są zadowoleni z ich przygotowania w toku studiów, zarówno z uwagi na posiadaną wiedzę teoretyczną, jak i praktyczną. Instytut posiada podpisane porozumienia o współpracy z przedstawicielami otoczenia społeczno-gospodarczego. W ramach tej współpracy powstaje tematyka niektórych prac dyplomowych. Ciekawą, a zarazem efektywną formą współpracy z otoczeniem gospodarczym, wysoko ocenianą przez studentów, są wizyty studyjne w firmie Pass-Poll Sp. z o.o. w Sanoku organizowane raz w miesiącu. Kolejnym ogniwem współpracy są wspólnie z otoczeniem gospodarczym organizowane konkursy dla studentów kierunku ekonomia. Przykładem może tu być konkurs na najlepszy biznesplan napisany przez studenta kierunku ekonomia. Kolejny konkurs na najlepszą pracę dyplomową kończy się prezentacją części ekonomicznej tej pracy. Jury konkursów składa się z regionalnych pracodawców.

Wpływ interesariuszy zewnętrznych na koncepcję kształcenia jest widoczny poprzez udział doświadczonych praktyków w prowadzeniu zajęć związanych z praktycznym

przygotowaniem zawodowym. Aktualnie przedstawiciele otoczenia społeczno- gospodarczego zaangażowano do prowadzenia przedmiotów, takich jak: *Przedsiębiorczość i negocjacje, Polityka gospodarcza, Zarządzanie finansami przedsiębiorstw, Współpraca z firmami ubezpieczeniowymi i bankami, Rynki finansowe i finanse publiczne, Symulacje biznesowe, Wizualizacja informacji w biznesie, Informatyczne systemy finansowo-księgowe, Marketing w praktyce, Zarządzanie małymi i średnimi firmami, Analiza ekonomiczna.*

Mając na celu ujednolicenie pozyskiwania informacji od interesariuszy zewnętrznych i wewnętrznych we wszystkich instytutach Uczelni w Księdze Jakości Kształcenia PWSZ w Sanoku wprowadzono Procedurę P-WSZJK-12 „Konsultacje z interesariuszami zewnętrznymi i wewnętrznymi”. Procedura przewiduje udział interesariuszy w procesie podnoszenia i zapewnienia jakości kształcenia, zwłaszcza w zakresie definiowania i ewaluacji efektów kształcenia na etapie tworzenia koncepcji programu kształcenia dla poszczególnych kierunków. Konsultacje mogą być prowadzone w formie: spotkań z wybranymi interesariuszami, wywiadów grupowych, spotkań otwartych, badań ankietowych, konferencji z pracodawcami. Zgodnie z procedurą przeprowadzane przez dyrektora instytutu konsultacje są obligatoryjne w przypadku tworzenia nowego kierunku lub zmiany programu kształcenia, a odbywają się w razie potrzeby, nie rzadziej jednak jak raz na dwa lata.

Tworząc kierunek ekonomia zebrano opinie otoczenia społeczno-gospodarczego. Opinie takie sformułowali : Starosta Sanocki, Prezes Zarządu Podkarpackiego Banku Spółdzielczego, Burmistrz Miasta Sanoka, Prezes Zarządu Firmy Herb sp. z o.o., dyrektor OW Rewita WDW Solina, Prezes Zarządu Sanockich Zakładów Przemysłu Gumowego, Dyrektor Miejskiego Ośrodka Sportu i Rekreacji w Sanoku, wójtowie gmin okolicznych, dyrektor PGE Energia Odnawialna S.A., Prezes Zarządu PBS Partner Sp. z o.o.. W wyniku przeprowadzonych w 2015 roku konsultacji z otoczeniem społeczno-gospodarczym uznano za celowe powołania specjalności ekonomika handlu i sprzedaży, którą w kolejnym roku akademickim wdrożono. Podobnie w 2017 roku interesariusze zewnętrzni wskazali na potrzebę wdrożenia nowej specjalności rachunkowość i podatki która obecnie jest w ofercie kierunku ekonomia.

Ostatnie konsultacje z interesariuszami zewnętrznymi miały miejsce 14.03.2018 r. Analizując program kształcenia interesariusze nie widzieli potrzeby zmiany czy korekty programu. Podkreślili jednak, że weryfikację programu kształcenia należy kontynuować w cyklu corocznym, a jego przebieg monitorować na bieżąco.

ISA wraz z kadrą i studentami kierunku ekonomia aktywnie uczestniczy w realizowanym przez PWSZ w Sanoku przedsięwzięciu Akademia Małego Żaka skierowanym do najmłodszych uczniów szkół podstawowych. W dniu 14 maja 2018 r. odbyła się Ekonomiczna Akademia Małego Żaka. Spotkanie prowadzone było wspólnie przez kadrę kierunku i studentów którzy przedstawiali dzieciom zagadnienia dotyczące walut obowiązujących na świecie, rynku, popytu i podaży, historię systemu płatności, jak stworzyć własny, unikatowy, jedyny w swoim rodzaju i przynoszący zyski biznes.

W opinii studentów, współpraca ISA z otoczeniem społeczno-gospodarczym stwarza im możliwości rozwoju w tym kompetencji personalnych i społecznych zgodnych z oczekiwaniami pracodawców. ISA współpracuje z przedsiębiorcami i instytucjami podejmując we współpracy wiele inicjatyw skierowanych do studentów. Studenci wysoko ocenili wizyty studyjne, seminaria i warsztaty organizowane dla studentów kierunku ekonomia.

Uzasadnienie, z uwzględnieniem mocnych i słabych stron

ISA prowadzi stałą, aktywną i wielostronną współpracę z otoczeniem społeczno-gospodarczym o zasięgu regionalnym. Posiada zidentyfikowanych interesariuszy

zewnętrznych, wśród których część aktywnie uczestniczy w procesie określania, osiągania oraz weryfikacji efektów kształcenia na ocenianym kierunku.

Bardzo ważnym elementem współpracy są praktyki studenckie. Na tej płaszczyźnie dokonuje się bowiem pierwsza weryfikacja efektów kształcenia z udziałem pracodawców. Za koordynację i nadzór nad praktykami odpowiada opiekun praktyk, który został wyznaczony przez dyrektora ISA. Praktyki te są dobrze zorganizowane i są mocną stroną współpracy z otoczeniem zewnętrznym. Na uwagę zasługuje kompleksowe dokumentowanie przebiegu praktyk studenckich a także możliwość pozyskiwania materiału badawczego na potrzeby prac dyplomowych.

Należy podkreślić obecność na spotkaniu podczas wizytacji osób zajmujących kierownicze, często najwyższe, stanowiska w firmach i instytucjach, które współpracują z ISA. Świadczy to niewątpliwie o bardzo dużym znaczeniu i ogromnej roli, jaką dla interesariuszy zewnętrznych ma współpraca z Uczelnią.

Interesariusze zewnętrznymi mieli wpływ na kształtowanie programu studiów i efektów kształcenia w momencie tworzenia kierunku. Liczba partnerów zewnętrznych, związanych z prowadzonym kierunkiem *ekonomia*, zakres i charakter współpracy obejmujący współorganizację praktyk, warsztatów, konkursów studenckich, wizyt studyjnych oraz rezultaty osiągnięte na polu dydaktycznym pozwalają stwierdzić, że współpraca z podmiotami zewnętrznymi, reprezentującymi otoczenie społeczno-gospodarcze jest właściwa. Należy podkreślić, że współpraca Instytutu z pracodawcami dotyczy zarówno opiniowania i realizacji programu kształcenia, w tym praktyk zawodowych oraz przygotowania prac dyplomowych na kierunku *Ekonomia*.

Ponadto Instytut otrzymuje wsparcie otoczenia społeczno-gospodarczego dla studentów kierunku *Ekonomia* poprzez udostępnianie infrastruktury podczas licznych wizyt studyjnych.

Atutem jest także duży udział wśród kadry akademickiej praktyków z wieloletnim doświadczeniem zawodowym.

Dobre praktyki

1. Liczne wizyty studyjne w największych przedsiębiorstwach regionu.
2. Zaangażowanie nauczycieli akademickich i studentów kierunku w działalność edukacyjną na rzecz otoczenia społeczno-gospodarczego.
3. Pisanie prac dyplomowych dla otoczenia społeczno-gospodarczego, z którymi podpisano porozumienia dwustronne.
4. Organizacja praktyk ponadprogramowych.

Kryterium 6. Umiejdzynarodowienie procesu kształcenia

Analiza stanu faktycznego i ocena spełnienia kryterium 6

Senat PWSZ w Sanoku uchwalił strategię umiejdzynarodowienia na lata 2015-2020 w dniu 18 czerwca 2015 r. W strategii tej przyjęto cztery cele operacyjne tj. umiejdzynarodowienie procesów kształcenia i programów kształcenia; dostosowanie jakości usług do potrzeb studentów zagranicznych; poszerzenie kręgów partnerów oraz wspólnych działań międzynarodowych a także wspieranie i promowanie mobilności wśród studentów.

Oceniając efekty umiejdzynarodowienia na kierunku *ekonomia* można wskazać, że studenci podnoszą swoje kompetencje językowe, uczestnicząc w ujętych w planach kształcenia lektoratach języków obcych: głównie angielskiego, a także niemieckiego czy rosyjskiego w różnych grupach zaawansowania. Ponadto studenci kierunku *ekonomia* mają możliwość nauki jednego z języków regionu do wyboru między językiem słowackim, a ukraińskim. Jednostka

nie oferuje studentom możliwości przygotowania lub zdawania egzaminu certyfikowanego z języka obcego. W ramach celu operacyjnego 1 dotyczącego umiędzynarodowienia kadry naukowo-dydaktycznej, w Zakładzie Ekonomii zajęcia są prowadzone przez jednego profesora ze Słowacji. Ponadto, w ramach celu strategicznego 3, dwóch studentów odbyło w ramach programu Erasmus+ praktykę w przedsiębiorstwie słowackim SY a IA s. r. o.

Uczelnia stwarza studentom i pracownikom możliwość uczestnictwa w programie ERASMUS+. Uczelnie partnerskie z zagranicy w ramach Erasmus+ dla kierunku ekonomia pochodzą z następujących krajów: Austria, Bułgaria, Litwa, Łotwa, Turcja, Słowacja i Węgry. Podczas spotkania z ZO studenci poinformowali, że mają zapewniony pełny zasób informacji potrzebnych do wzięcia udziału w programach mobilności. Studenci kierunku *ekonomia* nie wykazują zainteresowania studiami za granicą, motywując to zbyt długim czasem pozostawania poza domem (pół roku), co stanowi problem organizacyjny, zwłaszcza dla osób pracujących i wysokimi kosztami pobytu zagranicą. Studenci, którzy wyrażają chęci wzięcia udziału w programach mobilności otrzymują kompleksowe wsparcie przed wyjazdem oraz po powrocie. Wśród studentów przyjeżdżających byli studenci z Turcji (2 osoby w roku 2017/18 i 5 osób w poprzednich latach) oraz Słowacji (jedna osoba). Na ocenianym kierunku studiów nie ma żadnych osób z zagranicy studiujących w języku polskim (np. z Ukrainy, Białorusi czy Słowacji). Uczelnia przygotowała katalog kursów w języku angielskim jednak z uwagi na niezbyt duże zainteresowanie nie są one prowadzone w sposób ciągły, a są wykorzystywane w programie kształcenia studentów zagranicznych.

W roku akademickim 2016/2017 dwóch pracowników Uczelni prowadziło zajęcia za granicą w ramach wymiany kadry akademickiej w Instituto Samuel Miguel de Torga w Coimbrze (Portugalia) oraz Fachhochschule Burgenland - Eisenstadt (Austria). Przytoczone przykłady stanowią jedyne tego typu aktywności w ramach ocenianego kierunku studiów, ponieważ inne możliwości nie są realizowane.

W roku 2017/18 podjęto działania mające na celu nawiązanie współpracy z zagranicznymi ośrodkami uniwersyteckimi. Na początku 2018 r. złożono wniosek w projekcie Interreg CENTRAL EUROPE zatytułowany „*Addressing fraud in strategic entrepreneurship: A risk management framework about ethical decision pathways*”, Index No. CE1605. Partnerami PWSZ w Sanoku w projekcie są: University of Hull, Department of Accounting and Finance, Badiliko, Fratta Todina Umbria, oraz Luleå University of Technology, Business Administration and Industrial Engineering i University of Gothenburg. Podsumowując można stwierdzić, że Uczelnia posiada pewien potencjał w zakresie umiędzynarodowienia, jednak efekty działań wskazują na zbyt małe jego wykorzystanie. Wydaje się, że w niezbyt dużej społeczności lokalnej położonej w obszarze przygranicznym można znaleźć tematy współpracy z przedsiębiorstwami i samorządami lokalnymi z okolicy i szerzej motywować studentów do rozwoju tej współpracy.

Uzasadnienie, z uwzględnieniem mocnych i słabych stron

Uczelnia posiada strategię umiędzynarodowienia na lata 2015-2020. Studenci mają szanse podnosić kompetencje językowe z różnych języków obcych. Uczelnia stwarza studentom i pracownikom możliwość uczestnictwa w programie ERASMUS+, w tym odbycia praktyk międzynarodowych, jednak zainteresowanie wyjazdami na studia za granicą jest bardzo niskie. Kilku nauczycieli akademickich realizuje wyjazdy zagraniczne. Uczelnia posiada pewien potencjał w zakresie umiędzynarodowienia, jednak efekty działań wskazują na zbyt małe jego wykorzystanie.

Dobre praktyki

Stworzenie studentom możliwości wyboru dodatkowego lektoratu z języka słowackiego lub ukraińskiego (oprócz języka angielskiego). Działanie takie bardzo dobrze wpisuje się w proces umiędzynarodowienia kształcenia, propagowanie mobilności studentów i wyposażenie

absolwentów kierunku *ekonomia* w kompetencje preferowane na lokalnym bieszczadzkim rynku pracy.

Zalecenia

Zaleca się nawiązanie współpracy z uczelniami krajów sąsiednich w celu realizowania wspólnego projektu dydaktycznego np. praktyk i staży zawodowych

Zaleca się wprowadzenie do programu studiów przedmiotu prowadzonego w języku obcym.

Zaleca się stworzenie studentom możliwości przygotowania oraz zdawania w jednostce certyfikatu z języka obcego.

Kryterium 7. Infrastruktura wykorzystywana w procesie kształcenia

- 7.1. Infrastruktura dydaktyczna oraz wykorzystywana w praktycznym przygotowaniu zawodowym
- 7.2. Zasoby biblioteczne, informacyjne oraz edukacyjne
- 7.3. Rozwój i doskonalenie infrastruktury

Analiza stanu faktycznego i ocena spełnienia kryterium 7

7.1

Siedzibę Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Jana Grodka w Sanoku stanowią obiekty zlokalizowane w kompleksie złożonym z sześciu budynków, położonych przy ulicy Mickiewicza 21 oraz budynek przy ulicy Reymonta 6. Całkowita powierzchnia użytkowa wszystkich budynków wynosi 11157,85 m². W jednym z budynków mieści się Centrum Sportowo-Dydaktyczne oddane do użytku w roku akademickim 2015/2016. W skład Centrum Sportowo-Dydaktycznego wchodzi: pełnowymiarowa hala sportowa z zapleczem i widownią, sala fitness, sala rehabilitacyjna oraz siłownia. Dodatkowo centrum posiada reprezentacyjną aulę wyposażoną w najnowocześniejszy sprzęt audiowizualny. Budynek Centrum służy nie tylko studentom PWSZ, ale całej społeczności Sanoka i okolic. Budynki Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Jana Grodka w Sanoku przystosowane są do nauczania osób niepełnosprawnych ruchowo. Cztery budynki dydaktyczne wyposażone są w windy oraz specjalistyczne urządzenia ułatwiające poruszanie się osób niesprawnych ruchowo i osób poruszających się na wózkach inwalidzkich. Budynki są dostosowane do przepisów BHP.

Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Jana Grodka w Sanoku posiada 9 pracowni komputerowych, wyposażonych w 125 stanowisk dla studentów oraz 6 stanowisk dla nauczycieli. Oprogramowanie podstawowe stanowi: MS Windows 7, Windows 10, Corel Draw Pack 12, Pakiet Adobe CS3 jak i bardziej specjalistyczne, np. pakiety inżynierskie Autodesk Inventor 10, Borland Deiphi 7, CATIA V5 R18, Moldex 3D, Wonderware, MSC Software oraz Matlab & Simulin do projektowania w Instytucie Technicznym, pakiety do nauki języków obcych: angielskiego, niemieckiego, rosyjskiego (z wymaganym osprzętem). Uczelnia posiada również dostęp do Internetu 100/100 Mbp. Uczelnia posiada także specjalistyczną pracownię multimedialną umożliwiającą nauczanie profesjonalnego składu publikacji. Do uprzątnienia nauczania na kierunku *ekonomia* wykorzystywane jest oprogramowanie Comarch ERP Optima tj. oprogramowanie do zarządzania małymi i średnimi firmami z każdej branży, a także Mała księgowość I - (księgowość, faktury, magazyn i Mała księgowość II - kadry, płace, środki trwałe, Puzzle/TaxPro - oprogramowanie przeznaczona dla kancelarii doradztwa podatkowego oraz biur rachunkowych, pakiet tworzą moduły o jednoznacznie identyfikujących je nazwach, współpracujące w ramach zintegrowanego systemu: księga przychodów i rozchodów, ryczałt, faktury, kadry, płace, ubezpieczenia,

Uczelnia posiada gry edukacyjne służące rozwiązywaniu problemów praktycznych związanych z działalnością przedsiębiorstwa wykorzystywane na zajęciach modułów prowadzonych na kierunku ekonomia. Są to:

- symulacyjna gra decyzyjna TEES-6,)
- gra edukacyjna EUROCASH–, planszowa gra rozwijająca inteligencję finansową (gra planszowa),
- gra edukacyjna DUOPOLY –
- planowanie trasy, prowadzenie gospodarki magazynowej-
- gra edukacyjna „Ekonomia w szkole- zarządzanie firmą”- Fundacja Młodzieżowej Przedsiębiorczości, NBP (gra planszowa),
- +GAMESTORING – gry biznesowe dla innowatorów wydanie książkowe - propozycje uniwersalnych scenariuszów gier - gra planszowa,
- Zarządzanie przedsiębiorstwem - gra symulacyjna,
- Ja Banks in Action – gra – „banki w akcji”,
- „Lean Manufacturing” w praktyce – planszowa gra symulacyjna, wersja MAX wykorzystywana przez firmę konsultingową Sabat Consulting S. C.

W 2010 roku, dzięki wsparciu Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, w budynkach na terenie kompleksu przy ulicy Mickiewicza 21 wykonano komputerową sieć LAN. W celu ułatwienia studentom PWSZ dostępu do Internetu wykonano na terenie Uczelni dwa punkty typu HOTSPOT oraz zainstalowano pięć kiosków internetowych. W związku z rozwojem sieci, PWSZ rozbudowała system dziekanatowy poprzez nowe moduły usprawniające kontakt studentów z działem toku studiów i wykładowcami. Zakupiono moduły e-student i e-prowadzący. W ramach projektu wdrożono system e-biblioteka oraz rozszerzono system e-learning o transmisję strumieniową sygnału audio i wideo (webcasting).

Uczelnia posiada pięć sal audiowizualnych, po jednej w budynku A i F oraz dwie w budynku C przy ulicy Reymonta. Są one wyposażone w magnetowidy, telewizory, odtwarzacze DVD, tablice multimedialne oraz nagłośnienie (w budynku F i C w systemie surround). Wybrane pracownie wyposażone są w sprzęt audiowizualny i inny niezbędny do realizacji programów nauczania. Szkoła dysponuje rzutnikami multimedialnymi, a także tradycyjnymi rzutnikami slajdów oraz foliogramów, mapami i innymi typowymi pomocami dydaktycznymi. W miarę potrzeb i możliwości zaopatrzenie w sprzęt jest sukcesywnie uzupełniane. Ponadto na potrzeby lektoratów przeznaczone są magnetofony z zestawami kaset do nauki języków.

PWSZ w Sanoku ściśle współpracuje z podmiotami otoczenia gospodarczego, z którymi zawarto długoterminowe, ogólne porozumienia w sprawie realizacji praktyk zawodowych. Należą do nich takie organizacje jak: „AUTOMET” Group Spółka Komandytowa w Sanoku, Podkarpacki Bank Spółdzielczy w Sanoku, Starostwo Powiatowe w Sanoku, PBS „Partner” Spółka z o. o. w Sanoku, Biuro Rachunkowe „OPTIMA” w Sanoku, Urząd Gminy w Sanoku, PASS POL Sp. z o. o. w Sanoku, Miejsko – Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Zagórzu, Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Sanoku, Gminna Spółdzielnia Samopomoc Chłopska w Dydni, SANOK RUBBER COMPANY Spółka Akcyjna w Sanoku, Urząd Gminy w Solinie, Urząd Gminy w Olszanicy, Urząd Gminy w Dydni. ADR POLSKA S.A. w Zagórzu, SumiRico Poland Sp. z o. o. w Zagórzu, Kancelaria Doradztwa Podatkowego „TAXLONGA” w Sanoku, BILANS + Sp. z o.o. w Sanoku, Pośrednictwo Ubezpieczeniowo-Podatkowe w Sanoku, Usługi Biurowe „Helena” w Lesku, Biuro Rachunkowe RACHMISTRZ” w Sanoku, Zakład Ubezpieczeń Społecznych w Sanoku, „ABACUS” Biuro Rachunkowe w Ustrzykach Dolnych, Biuro Rachunkowe „BELL” w Sanoku, Kancelaria Doradztwa Podatkowego „TAX LONGA” w Sanoku. W ramach praktyk zawodowych, jak już wspomniano, Uczelnia w okresie 17.11.2016 r. - 30.06.2018 r. realizuje projekt „Program praktyk zawodowych w Państwowych Wyższych Szkołach Zawodowych”. W ramach projektu studenci odbywają płatne praktyki zawodowe w następujących instytucjach: ABACUS Biuro Rachunkowe w Ustrzykach

Dolnych, Automet w Sanoku, Doradztwo Rachunkowe Bell w Sanoku, GLOBALO MAX w Sanoku, PASS-POLSKA w Sanoku, PEKAO w Sanoku, Przedsiębiorstwo Nasienne Centrala Nasienna w Sanoku, SumiRiko Sp. z o. o. w Zagórz, Przedsiębiorstwo Wielobranżowe EUREKA w Sanoku, WAGABUNDA w Sanoku, Zakład Ubezpieczeń Społecznych Inspektorat w Sanoku.

Wymienione instytucje otoczenia gospodarczego, samorządowego i społecznego jednoznacznie rozszerzają dostęp do rzeczywistych warunków pracy, udostępniają odpowiedni sprzęt i oprogramowanie przez co wspierają realizację zakładanych efektów kształcenia na ocenianym kierunku studiów.

7.2

Biblioteka PWSZ im. Jana Grodka w Sanoku obejmuje następujące pomieszczenia: wypożyczalnię, magazyn wyposażony w przesuwane regały oraz czytelnię. Księgozbiór biblioteki w momencie wizytacji liczył 19792 woluminów, 227 pozycji zbiorów audiowizualnych, 23 egzemplarze zbiorów kartograficznych oraz 989 książek elektronicznych, dostępnych na platformie Libra Ibuk.pl. Ponadto, biblioteka prenumeruje 45 tytułów czasopism. Zbiory biblioteki gromadzone są zgodnie z kierunkami i specjalnościami prowadzonymi przez Uczelnię. W wykazie literatury z nauk ekonomicznych dostarczonych przez Uczelnię znajduje się 460 pozycji książkowych wydanych w ostatnich 10 latach (w tym podręczników zakupywanych w wielu egzemplarzach). Ponadto prenumerowane są następujące czasopisma związane z potrzebami dydaktycznymi kierunku ekonomia : *Logistyka*, *Personel Plus*, *Personel* i *Zarządzanie*, *Biuletyn Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego*, *Ekonomista*, *Handel Wewnętrzny* i *Gospodarka Narodowa*. Literatura ta jest skromna lecz pod względem zakresu i liczby woluminów wystarczająca do zapewnienia realizacji zakładanych efektów kształcenia na ocenianym kierunku studiów. W zbiorach znajdują się też publikacje branżowe z zakresu handlu, rachunkowości które wspomagają realizację efektów w zakresie umiejętności praktycznych. Należy także podkreślić, iż literatura podstawowa uwidocznioma w sylabusach przedmiotów jest dostępna w zasobach bibliotecznych i na bieżąco uzupełniana co potwierdzili również studenci.

Biblioteka Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Jana Grodka w Sanoku wyposażona jest w System Informatycznej Obsługi Biblioteki SOWA. Zbiory biblioteki znajdują się w bazie systemu. Czytelnik ma możliwość przeglądania w internecie katalogu Biblioteki oraz internetowej rezerwacji, zamawiania i prolongaty książek. Czytelnia wyposażona jest w 12 stanowisk komputerowych. Na każdym stanowisku komputerowym można korzystać z bezpośredniego dostępu do katalogu biblioteki i bezpłatnego dostępu do internetu, biblioteki pełnotekstowej Libra Ibuk oraz baz naukowych dostępnych w ramach Wirtualnej Biblioteki Nauki: Wiley Online Library, Web of Science, Elsevier, Scopus, Springer i czasopism on-line oraz innych baz m.in. BazEkon, BazTech, Savios, PubMed oraz baz i katalogów Biblioteki Narodowej. Wypożyczanie międzybiblioteczne funkcjonuje tylko w zakresie udostępniania dokumentów wtórnych – scanów artykułów z czasopism, które nie są prenumerowane w Bibliotece PWSZ. W latach 01.2015 – 06.2018 udostępniono w ten sposób łącznie 33 artykuły.

. Z perspektywy osób niepełnosprawnych w bibliotece uczelni brakuje również urządzeń ułatwiających korzystanie z biblioteki przez osoby z poważnym ograniczeniem wzroku, takich jak powiększarki tekstu, klawiatura z alfabetem Braile’a czy myszka odpowiedniej wielkości. Pewnym udogodnieniem dla niepełnosprawnych jest natomiast możliwość korzystania z bezpłatnego drukowania i kserowania w Bibliotece (bezpłatnie do 100 stron w semestrze). W bibliotece znajduje się stanowisko dla studentów niepełnosprawnych wyposażone w laptop, drukarkę z funkcją kserokopiarki i scanera. Harmonogram godzin otwarcia biblioteki dostosowany jest do potrzeb studentów stacjonarnych oraz studentów niestacjonarnych.

7.3

Wyposażenie pracowni jest systematycznie uzupełniane w oparciu o wnioski pracowników dydaktycznych realizujących określone przedmioty w miarę możliwości finansowych Uczelni. Sprzęt jest systematycznie kontrolowany i konserwowany. W pracowniach znajdują się instrukcje jego użytkowania oraz przestrzegania zasad bezpieczeństwa i higieny pracy. Urządzenia audiowizualne i sprzęt multimedialny znajdują się pod stałym nadzorem informatyka i pracowników obsługi, co pozwala na szybkie usuwanie usterek bez potrzeby blokowania procesu dydaktycznego.

Wykładowcy, studenci oraz interesariusze zewnątrzni mają prawo zgłosić wniosek zapotrzebowania na: pomoce naukowe, aparaturę, wyposażenie, planowane wydarzenia w Zakładzie, udział w seminariach i konferencjach, zakup literatury itd. Informacje te są zbierane przez kierownika zakładu i przekazywane w formie zbiorczej na początku stycznia do realizacji przez Kanclerza.

Zakup zbiorów odbywa się na podstawie zamówień spływających z poszczególnych Zakładów i Instytutów. W latach 2015-2018 uczelnia przeznaczała budżet w wys. 50000 zł. na zakup i aktualizację literatury. Kwoty od 12 tys. do 15 tys. zł są w każdym roku przeznaczane na prenumeratę czasopism i dostęp do bazy Ibuk Libra.

Jednostka prowadząca wizytowany kierunek pozyskuje opinie studentów dotyczące oferowanej infrastruktury za pomocą bezpośrednich rozmów pracowników administracyjnych ze studentami. Rozmowy przeprowadzane są sporadycznie. Wnioski z przeprowadzanych rozmów przedstawiane są podczas spotkania Rady Instytutu oraz posiedzeń Senatu, poddawane pod dyskusję oraz w miarę możliwości wprowadzane do planu rzeczowo-finansowego na rok następny.

Uzasadnienie, z uwzględnieniem mocnych i słabych stron

Zasoby infrastrukturalne PWSZ w Sanoku umożliwiają w pełni realizację efektów kształcenia na kierunku *ekonomia*. Mocną stroną bazy jest posiadanie pomocy edukacyjnych w postaci gier symulacyjnych wykorzystywanych na zajęciach. Pracownie komputerowe są nowoczesne, wyposażone w odpowiednie oprogramowanie ale wymagają przystosowania do potrzeb studentów

z niepełnosprawnościami. Zasoby biblioteczne zapewniają prawidłowy przebieg procesu kształcenia pozwalając na realizację treści merytorycznych zawartych w sylabusach poszczególnych przedmiotów. Istotnym rozszerzeniem zasobu fizycznego jest dostęp do baz elektronicznych. Biblioteka nie posiada urządzeń przeznaczonych specjalnie dla studentów niepełnosprawnych (zwłaszcza niedowidzących). Stosownie do posiadanych możliwości Uczelnia dba o rozwój infrastruktury i aktualizację zasobów bibliotecznych.

Dobre praktyki

Duży udział gier symulacyjnych (planszowych i komputerowych) znajdujących się na wyposażeniu uczelni, wykorzystywanych w symulacjach praktyki biznesowej na zajęciach

Zalecenia

Zaleca się podjęcie starań dla pozyskania funduszy na zakup sprzętu dla osób niedowidzących do biblioteki

Zaleca się zwiększyć nadzór nad wykorzystaniem programów komputerowych na przedmiotach wymagających stosowania nowoczesnych technik w praktyce (np. Podstawy logistyki, Statystyka)

.

Kryterium 8. Opieka nad studentami oraz wsparcie w procesie uczenia się i osiągnięcia efektów kształcenia

- 8.1. Skuteczność systemu opieki i wspierania oraz motywowania studentów do osiągnięcia efektów kształcenia
- 8.2. Rozwój i doskonalenie systemu wspierania oraz motywowania studentów

Analiza stanu faktycznego i ocena spełnienia kryterium 8

8.1

Nauczyciele akademicki informują studentów na pierwszych zajęciach dydaktycznych o miejscu i terminie konsultacji. Na prośbę studentów nauczyciele akademicki również chętnie zostają po zajęciach dydaktycznych lub na dodatkowych konsultacjach celem wyjaśniania treści niezrozumiałych dla studenta. Kontakt z nauczycielami, w ocenie studentów, jest na wysokim poziomie, a nauczyciele akademicki cechują się otwartością i chęcią pomocy w każdej potrzebie studenta.

System wydawania stypendiów i opiniowania wniosków o stypendia działa sprawnie i sprawiedliwie. W komisjach stypendialnych uczestniczy przedstawiciel studentów. Studenci nie stanowią większości komisji stypendialnej, ale jednocześnie nie wykazują potrzeby posiadania większej liczby przedstawicieli w komisjach, ponieważ wszystkie ich ewentualne wnioski i zastrzeżenia spotykają się z pozytywnym odbiorem reszty komisji. Informacje o systemie stypendialnym student może uzyskać na publicznie dostępnej stronie Internetowej jednostki prowadzącej wizytowany kierunek. Dodatkowo na pierwszym semestrze studiów, organizowane jest spotkanie, na którym m.in. osoba kompetentna w zakresie stypendiów udziela szczegółowych informacji i wyjaśnia ewentualne niezrozumiałe problemy. O nadchodzących terminach składania wniosków o stypendia studenci są informowani poprzez nauczycieli akademickich, system powiadomień SMS oraz wiadomości elektroniczne w „E-dziekanacie” dostępnym po zalogowaniu się. Jednostka przewidziała w swoim systemie stypendialnym wszystkie rodzaje stypendiów założone w Ustawie Prawo o szkolnictwie wyższy w art. 173. Studenci z niepełnosprawnościami są dodatkowo informowani o możliwości wsparcia ich w procesie uczenia się w zakresie stypendiów dla studentów z niepełnosprawnościami poprzez ulotki rozprowadzane w budynku uczelni oraz rozdawane studentom podczas rekrutacji na studia. Na stronie Internetowej zamieszczone są informacje o procedurze ubiegania się o stypendium dla studentów z niepełnosprawnościami.

Instytutowi Społeczno-Artystycznemu, w którym prowadzony jest wizytowany kierunek przypisano na wniosek studentów oddzielną jednostkę dziekanatu. We wcześniejszym okresie studenci byli obsługiwani przez jeden wspólny dziekanat dla wszystkie prowadzonych kierunków studiów. Studenci opisują obsługę dziekanatu jako życzliwą i fachową. Pracownicy obsługi administracyjnej podchodzą życzliwie do potrzeb składanych przez studentów. W najbliższym okresie planowane jest wdrożenie elektronicznego obiegu pism i podań. Na korytarzach w budynkach jednostki prowadzącej wizytowany kierunek znajdują się specjalne urządzenia elektroniczne tzw. InfoBoxy umożliwiające dostęp do Internetu, w tym do zasobów strony Internetowej jednostki.

Studenci wiedzą, w jaki sposób mogą złożyć wnioski oraz skargi, ale nie mieli potrzeb, aby skorzystać z posiadanej możliwości w przeszłości. W przypadku spraw problemowych jednostka podejmuje szybkie działania, które mają na celu rozwiązanie sytuacji.

Dodatkowym wsparciem w procesie informowania studentów są opiekunowie lat, którzy stanowią pierwszy kontakt studentów w razie potrzeby doinformowania w jakimś zakresie lub też przekazania uwag, co do zakresu wsparcia jakie oferowane jest studentom. Celem usprawnienia komunikacji pomiędzy studentami a władzami uczelni, na każdym roku studiów wyznaczony jest starosta roku, który ma za zadanie przekazywać informacje przekazane mu przez przedstawicieli władz jednostki lub uczelni pozostałym studentom.

W Uczelni powołano Biuro Karier, które zajmuje się wsparciem studenta w poszukiwaniach miejsc, w których student może odbyć praktykę zawodową. Do zadań Biura karier należy również utrzymywanie dobrych relacji z przedsiębiorstwami partnerskimi oraz przekazywanie studentom informacji o oferowanych przez nich ofertach pracy. Biuro karier prowadzi również projekt 6 miesięcznych płatnych praktyk „Program praktyk zawodowych w Państwowych Wyższych Szkołach Zawodowych”, w którym wzięło udział 17 studentów kierunku ekonomia. Z informacji uzyskanych od studentów wynika, że program stwarza studentom możliwości doświadczenia zakresu obowiązków w danym przedsiębiorstwie i sprawdzenia czy zakres wykonywanych tam zadań spełnia ich oczekiwania oraz jest okazją do budowania swojego pozytywnego wizerunku w danej firmie, co w konsekwencji, w kilku przypadkach, prowadziło do uzyskania pełnego zatrudnienia. Studenci kierunku ekonomia mają również możliwość wzięcia udziału w projekcie „Kształcimy zawodowców”, w ramach którego organizowane są warsztaty kształtujące kompetencje pt. European Business Competence*Licence, dodatkowe zajęcia realizowane przez pracowników Summi Rikko, PBS Sanok oraz PASS-POLSKA oraz certyfikowane szkolenia z systemu SAP ERP w zarządzaniu przedsiębiorstwem. Dużym wsparciem studentów w procesie wchodzenia na rynek pracy są organizowane średnio raz w miesiącu wizyty studyjne w lokalnych przedsiębiorstwach. Podczas wizyt studyjnych studenci są oprowadzani po firmie i zapoznawani przez pracownika z procesami, procedurami oraz stanowiskami pracy, które w nim występują. Biuro karier przekazuje studentom aktualne informacje i ogłoszenia poprzez stronę Internetową jednostki, stronę na portalu społecznościowym Facebook, e-dziekanat, indywidualne wiadomości za pośrednictwem poczty elektronicznej, krótkie wizyty pracowników biura na zajęciach dydaktycznych, ogłoszenia w formie papierowej w gablotach w budynkach uczelni oraz w razie potrzeby poprzez powiadomienia droga SMS.

Dodatkowym dostosowaniem oferty dydaktycznej do potrzeb studentów jest wprowadzenie do oferty programu 26+. Program polega na organizowaniu zajęć dydaktycznych w godzinach wieczorowych od poniedziałku do piątku, w celu umożliwienia uczęszczania studentowi na zajęcia dydaktyczne i wykonywaniu pracy zawodowej lub opieki nad dzieckiem.

Samorząd studencki otrzymuje adekwatne wsparcie finansowe. Przedstawiciele studentów biorą czynny udział w posiedzeniach senatu, rady instytutu, komisji stypendialnych oraz komisji jakościowych. Studenci podczas spotkania z ZO wyrazili pozytywne opinie w zakresie jakości współpracy z władzami jednostki. Charakter współpracy opisują jako partnerski i otwarty na potrzeby studentów. Samorząd studencki oprócz działań związanych z zapewnianiem jakości kształcenia organizuje wydarzenia mające na celu integrację całej społeczności akademickiej. Na wizytowanym kierunku działa jedno koło naukowe „Hossa - z nami się opłaca”. Członkowie koła organizują wyjścia studyjne, opracowują referaty, które następnie są prezentowane na konferencjach naukowych oraz organizują konkurs wiedzy ekonomicznej dla uczniów szkół ponadgimnazjalnych z obszaru województwa podkarpackiego.

Wsparcie studentów z niepełnosprawnościami w osiąganiu zakładanych efektów kształcenia ZO ocenił bardzo wysoko. Studenci na etapie rekrutacji otrzymują anonimowe ankiety i ulotki, z których mogą dowiedzieć się o możliwych formach wsparcia. Studenci zainteresowani dodatkowym wsparciem, oprócz pomocy przy składaniu wniosku o stypendium dla studentów z niepełnosprawnościami mogą zawnioskować o przyznanie im asystenta, który będzie wspierał ich w codziennym funkcjonowaniu w jednostce. W maju 2018 roku odbyła się konferencja pt. Uczeń z autyzmem i zespołem Aspergera w szkole – konferencja w PWSZ, na której studenci oraz nauczycieli mieli okazję poszerzyć swoją wiedzę z zakresu pomocy i wsparcia osób z zaburzeniami psychicznymi. Pełnomocnik rektora ds. studentów z niepełnosprawnościami podczas spotkania z ZO poinformował również o przeprowadzanych interwencjach wśród studentów w grupie, których uczęszczają studenci z problemami natury

psychicznej, o potrzebie akceptacji niektórych zachowań oraz potrzebie wzmożonej empatii dla takich studentów.

Nauczyciele akademicki motywują studentów do podejmowania dodatkowych aktywności w ramach działalności w kole naukowym, samorządzie studenckim oraz do uczestniczenia w wydarzeniach organizowanych przez jednostkę. Dzięki indywidualnemu podejściu do każdego studenta, studenci czują się związani z Uczelnią, wyrażają konieczność jej funkcjonowania na lokalnym rynku oraz wyrażają potrzebę kontynuowania studiów na studiach II stopnia, jeżeli tylko Uczelnia uruchomi studia magisterskie.

8.2

W ostatnim okresie Uczelnia, na wniosek studentów, wyodrębniła obsługę dziekanatową do każdego z Instytutów, w tym Instytutu prowadzącego wizytowany kierunek, celem usprawnienia obsługi studentów. Jednostka przywiązuje szczególną wagę do bezpośrednich kontaktów ze studentami i organizuje spotkania z opiekunami lat, na których studenci mogą wyrażać swoje opinie na temat wsparcia im udzielanego. Strona internetowa jednostki dostarcza studentom kompleksowych informacji o formach wsparcia jakie mogą otrzymać. Opis procedury zaliczania praktyki zawodowej, wraz z wzorami potrzebnej dokumentacji dostępna jest na stronie Internetowej jednostki, w dziekanacie oraz u opiekuna praktyk. Dokładny opis form oraz kryteriów otrzymania stypendium znajduje się na stronie internetowej jednostki. Wszystkie wzory dokumentów potrzebnych w procesie wnioskowania o stypendium student może znaleźć na stronie Internetowej jednostki. Poza ankietami dotyczącymi oceny zajęć i kadry akademickiej studenci mają możliwość wypełnienia ankiety oceny infrastruktury oraz obsługi administracyjnej. Wyniki prowadzonych badań są przedstawiane i poddawane pod dyskusję podczas Rady Instytutu.

Uzasadnienie, z uwzględnieniem mocnych i słabych stron

System stypendialny motywuje studentów do osiągania lepszych wyników w nauce. Nauczyciele akademicki są otwarci i gotowi pomagać studentowi. Indywidualne podejście do studenta, system stypendialny oraz doświadczenie praktyczne nauczycieli akademickich wspiera studentów w osiąganiu zakładanych efektów kształcenia. Zasady zaliczania praktyk są publicznie dostępne i zrozumiałe dla studentów. Jednostka bada opinie studentów w zakresie wsparcia w procesie uczenia się. System wsparcia studentów z niepełnosprawnościami identyfikuje ich szczególne potrzeby w procesie uczenia się. Studenci oceniają kadrę wspierającą proces kształcenia poprzez ankiety.

Dobre praktyki

Zalecenia

5. Ocena dostosowania się jednostki do zaleceń z ostatniej oceny PKA, w odniesieniu do wyników bieżącej oceny

ZO stwierdza iż jest to pierwsza ocena na kierunku ekonomia